БУГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1969 ч. НОЯБРЬ 22 СУББОТА № 275 (8121).

Өртээ 2 көп.

Л. И. Брежневтиң Д. Сунай-биле беседазы

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың чалааның ёзугаар Совет Эвилелинде албан ёзузу-биле аалдап чоруп турар Турция Республиканың Президентип Джевдет Сунай оларның аразынга ноябрь 20-де беседа болган.

Беседа найыралдыг эртken. Аңаа совет-турк харылзааларының айтырыгларын база амгы үеде делегей байдалының чугула чамдык айтырыгларының талазы-биле санал-оналды чугаалашкан.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң камгалал министри А. А. Гречко Кубадан чанып келген

ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы А. А. Гречко ноябрь 20-де Гаванадан Москвада чанып келген. Куба Республиказа А. А. Гречко ол республиканың Революстуг Чепсектиг Күштериниң министри Рауль Кастро Рустуң чалааның ёзугаар албан ёзузу-биле найыралдыг аалдаашкын кылып чораан.

(СЭТА).

АЛДАРЛЫГ ДАЙЫНЧЫ ЧАҢЧЫЛДАРГА

«Социалистиг Ада-чуртту камгалаары — совет аныяктарның ыдыктыг хүлээлгези. Империализмниң эжелекчи чоруу күштелген болгаш делегей байдалы дүшкүүрлүг апарган үеде социализмниң чаалап алышкыннарын камгалаарынга болгаш быжыглаарынга белен чорукка аныяк кижи бүгүдезин кижизидери онза ужур-дузалыг» деп, «ВЛКСМ-ниң 50 чыл оюн болгаш аныяктарның коммунистиг кижизидилгезиниң сорулгаларының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында айыткан. Шериг өөредилгезин чорударынга болгаш шериг назы четпээн оолдарны белеткээринге идепкейлиг киржип, оолдар, кыстарны ДОСААФ-тың ажылынче хаара тудар, «Бүгү-ниитиниң шериг хүлээлгезиниң дугайында» Хоойлуну күүседир талазы-биле чугула сорулганы партия, комсомол болгаш хөй-ниити организацияларының мурнунга салган.

Шериг-патриоттуг кижизидилге хөй талалыг. Совет улустуң революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарлыг чаңчылдарынга аныяктарны кижизидип, оларны алдарның черлери-биле Бүгү-эвилел походунга калбаа-биле киириштирери маңаа улуг ужур-дузалыг болган. 1970 чылда Ульяновск хоорайга болур Бүгү-эвилел следунга бо хүннерде Тываның муң-муң школачылары белеткенип турар.

Хоочун салгалдың сураглыг кижилери, хамааты болгаш Ада-чурт дайыннарының киржикчилери, күш-ажылдың маадырлары-биле оолдар, кыстарның ужуражылгалары, армияже келдиртkennерни байырлалдыы-биле үдээри дээн ышкаш хемчеглер бисте калбаа-биле нептерээн. Алдарның черлери-биле походтарны, экскурсияларны чорудуп база спартакиадаларны, спорттуң шериг хевирлеринге маргылдааларны, школачылар ортузунга «Зарница», «Харлыг десант» дээн ышкаш шериг-житкен оюннарны организастап, пионеолерни, школачыларны «Ленинчи күзелдиң оруу-биле!» деп Бүгү-эвилел походунга хаара тудуп турары кижизидикчи улуг утkалыг. Бо ажылдарга районнарның шериг комиссариаттары, ДОСААФ организациялары идепкейлиг дузалажып келген.

Ынак Төрээн чуртун камгалаарынга белен чорукка, Совет Армияның хүрээлеңинге ыдыктыг хүлээлгезин эрттиреринге аныяктарны белеткээри шериг-патриоттуг кижизидилгеде бир кол черни ээлээр. Ынчангаш чамдык черлерде бо чугула ажыл-херекче улуг кичээнгейни салып турар. Бии-Хем, Барыын-Хемчик, Таңды болгаш өске-даа чамдык районнарда «келир үениң дайынчызының» ийи чыл программалыг шупту он үш университеди ажылдап турар. Оларга 8—10 класстарның өөреникчилери болгаш шериг назы четпээн аныяктар улуг сонуургал-биле өөренип турар.

Республиканың чамдык бүдүрүлгелеринде, школаларында шеригге белеткелди эки организастаан. «Тыва тудуг» трезинде, Хову-Аксы суурда, Кызылдың автосептелге заводунда, Кызылдың № 2, 14 база Чадааның, Кызыл-Мажалыктың школаларында бо ажылды эки чорудуп турар. Оларның арга-дуржулгазында ажыктыг, солун чүүлдерни республиканың өске черлеринге нептередири эргежок чугула.

«Бүгү-ниитиниң шериг хүлээлгезиниң дугайында» Хоойлуда сорулгаларны боттандырып, хөй-ниити организациялары шериг комиссариаттары-биле бир демниг ажылдап, аныяктарның шериг-патриоттуг кижизидилгезин элээн экижиткениниң түңнелинде армияже болгаш флотче эки белеткелдиг аныяктар чоруп турар болу берген. Бо чылдың май-июнь айларда армияның хүрээлеңинде барганнарның хөйү комсомолчулар, сес классты болгаш ортумак школаны дооскан, «Төрээн чуртту камгалаарынга белен бол!» деп спортчу комплексиниң нормазын дужааган болуп турар. Спортчу разрядтыг, чолаачы, тракторист, комбайнер, радиотелеграфист, мотоциклист дээн ышкаш техниктиг мергежилди чедип алган аныяктар база хөй болганын демдеглээри чугула. Ылаңгыя Бай-Тайга районнуң шериг комиссарыады В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болур оюнга алдар кылдыр алган хүлээлгезин төлептиг күүседип турар. Ол районда шеригже барган аныяктарның хөй кезии ВЛКСМ кежигүннери, билиг-мергежилдиг, спортчу разрядтыг болгаш бо талазы-биле республикада дээре көргүзүглүг болуп турар. Ол дээрге районнуң партия, комсомол, хөй-ниити организациялары аныяктарның шериг-патриоттуг кижизидилгезинче кичээнгей салганының херечизи-дир.

Кызыл хоорайның, Улуг-Хем, Каа-Хем, Таңды районнарның хөй-ниити организациялары аныяктар ортузунга шериг-патриоттуг ажылды дээштиг чорудуп, оларны армияның хүрээлеңинге албан эрттиреринге эки белеткеп турар.

Ынчалзажок республиканың чамдык районнарында бо чугула ажылды чорудуп турарында четпестер хөй. Ылаңгыя Чөөн-Хемчик, Тес-Хем районнарда шериг назылыгларның билиин бедидер болгаш оларның ортузунга эмнелге-кадыкшыдылга талазы-биле ажылдарны четпес чоруткан. Өвүр районунда спорт-массалыг ажыл кошкак. Ооң уламындан бо районда спорт-разрядтыг, техниктиг мергежилдиглерниң, «Төрээн чуртту камгалаарынга белен бол!» деп херек демдээниң нормазын дужааганнарның саны аажок эвээш.

Өвүр, Эрзин районнарда, Хову-Аксында «Билиг» ниитилелиниң организациялары аныяктар ортузунга шериг-патриоттуг темаларга лекцияларны кончуг эвээш номчуп турар.

1969—1970 чылдарда спортчу болгаш камгалал-массалыг ажылдың Бүгү-эвилел көрүлдезин база күш-культура, шериг-техниктиг ажыл талазы-биле комсомолчу-аныяктарның экзаменин чорудар болгай. Ону В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болур оюнга алдар болдурар. Көрүлдениң болгаш экзаменниң сорулгазы болза, профэвилел, күш-культура организациялары, ДОСААФ комитеттери аныяктарны социалистиг Ада-чуртту камгалаарынга белеткээри, оларны эрес-дидим, аваангыр, кашпагай чорукка кижизидери болур.

Шериг назы четпээн болгаш шериг назылыглар армияже баарының мурнунда-ла спортчу эки белеткелдиг, техниктиг мергежилди шиңгээдип алган турары эргежок чугула. Бо талазы-биле хемчеглерни боттандырарынче кичээнгейни күштелдирер херек. Ылаңгыя үстүнде чугаалааныывыс көрүлдеге болгаш экзаменге комсомол организацияларының белеткелин, шериг-патриоттуг кижизидилге ажылын улам-на сайзыраңгайжыдып, ону солун, утка-шынарлыг чорудар талазы-биле оларга практиктиг дуза чедирери — партия организацияларының бир чугула сорулгазы болур.

Хову-Аксының дагжылары руда тывыжын хайнышкынныг чорудуп турар.

Бо чурукта дагжыларның эртенги ээлчээниң ажылче үнүпкенин бистин штаттан дашкаар фотокорреспондентивис А. ОСТАПЧУК чурукка тырттырган.

ЛЕНИНЧИ ЮБИЛЕЙГЕ УТКУШТУР

Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр чүс чыл оюнга алдаржыткан социалистиг чарышка киргеш, Барыын-Хемчиктиң херээженнери районнуң ажыл-агый сорулгаларын чедиишкинниг боттандырарынга идепкейни илереттиишаан, чуртталга амыдыралдың культуразын улам бедидеринче чамдык хемчеглерни ап чоруткан болгаш ол чугула ажылдың организакчылары болуп турар. Бо талазы-биле чарыш кедээ суурлар, бригада болгаш ферма аразында, колхозчу болгаш ажылчын өг-бүлелер ортузунда калбарган. СЭКП райкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизи, коллективтерде херээженнер чөвүлелдери ону организастап, алган хүлээлгезин күүселдезин өй-өйде үндүрүп турар.

Чуртталга амыдыралдың культуразын улам бедидеринге холбаштыр калбарган чарыштың тиилекчилеринге тыпсыр: «Эки малчын өг-бүле», «Культурлуг чуртталга бажыңы», «Үлегерлиг малчын өг-бүле» деп вымпелдерни тургускан. Үнелиг белектерни кылып турар. Ол ышкаш үлегерлиг өг-бүлени, бригада болгаш ферманы хүндүлел альбомнарынга база мактап демдеглеп турар. Ажыл-иштиң дуржулгазын солчур, амыдыралдың эки үлегерин калбартыр, өске-даа хемчеглерни боттандырып турар.

Херээженнерни бүдүрүлге ажылынга бүрүн хаара тударынга холбаалыг чугула айтырыгның бирээзи — уруглар албан черлериниң четкизин улам калбартыры болур. Бо талазы-биле районда чамдык ажылдарны кылып турарын база айтыр херек. «Дөң-Терезин» совхозтуң төвүнде 50 орунныг, «Шекпээрниң» Аянгатыда 30 орунунг ясли-садтарның бажыңнарын туткан, оларны бо чылын ажыглалга киирген. Ам районда 14 уруглар албан черлери — ясли-садтар ажылдап турар.

Колхозчу араттарның чуртталга амыдыралын улам экижидер талазы-биле ажыл «Большевик» колхозта (херээженнер чөвүлелиниң даргазы Александра Кара-Сал) дээре организастаттынып турарын демдеглээри өөрүнчүг. Эрги-Барлык суурда агитквартиралар доктаамал ажылдап, олар херээженнерниң культурлуг аажы-чаңга болгаш ниити билигге өөрениринин төвү, ажыл-иштиң дуржулганы, амыдыралда эки үлегерни солчурунуң одаа болуп, ооң киржикчилери культура-массалыг кижизидилге ажылын улам калбартып турар.

Эрги-Барлык суур улам калбарып, оон чурттакчылары, ылаңгыя колхозчу малчыннар саагайжыды кылдынган чуртталга бажыңнары-биле хандыртынган. Ол ышкаш колхозчуларның, ылангыя малчыннарның уруглары ясли-садтарда хаара туттунган.

Херээженнер чөвүлелиниң организастааны-биле малчыннардан 19 өгнүң хана кежегелерин чаарткан. Чуртталга бажыңнары септээр тускай звено ажылдап турар, а чугайлап арыглаарын, дозулап бүдүрүн херээженнер шеф аргазы-биле организастап турар. Артель бүдүрүлгезиниң өске-даа адырларынга идепкейлиг кириштиишаан, ылангыя чуртталганың культуразы дээш демиселге «Большевиктиң» херээженнери моон соңгаар-даа үлегерлиг болур.

Район бо чылын малчыннарга 26 чаа өглерни немей кылган. 89 өгнүң хана кежегелерин чаарткан, 24 өгнү кидис-биле хандырган. Элээн хөй малчын өгге радиоприёмник, хевис, аяк-сава аймаан садып берген.

Культура бажыңнарын, клубтарны болгаш кызыл-булуңнарны ажыглавышаан, херээженнерниң хепти быжып даараар, аргып шокардаар, амданныг чем белеткээр өөредилге бөлгүмнерин чер болганда организастаан. Ол ышкаш районда бүгү-ниити өөредилгезинде 780, политбөлгүмнерде 285, агитквартиралар аайы-биле ленинчи өөредилгелерде 70 ажыг херээженнерни хаара туткан.

Т. ТАЛГАНЧИК.

«Шынның» корр.

СОРУК КИРГЕН

Ленинчи юбилейниң ээлчээнге турушкаш, Чөөн-Хемчик районда СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Дөргүн сүт-бараан фермазының ажылчыннары күш-ажылчы тиилелгелерни чедип ап турар. Коммунистиг күш-ажылдың коллективиниң саанчылары болгаш кадарчылары боттарының аразында социалистиг чарышты калбарткаш, ферманың чыл оналгазын хуусаа бетинде күүседирип шиитпирлээн.

Найыралдыг, күш-ажылга демниг, тура-соруккур ишчилер сүт бүдүрерин көвүдедир дээш кыштың чыккылама соогунга-даа, чайның ышкамнапчыг изиинге-даа торулбайн, кызымак ажылдап турар. Ферманың дуржулгалыг саанчызы коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы коммунист Моңгуш Алдын-кыс коллективтиң ажыл-херээниң дугайын мынчаар чугаалап орар:

— Арбын саан шыдамыккай демиселден болдунар. Бисте күш-ажылдың организастызы багай эвес тургустунган. Ооң ачызы-биле көскү чедиишкинни чедип ап турар бис. Хөй сүттү саап ап турарывыс инектерниң эки одарладылгазындан хамааржыр. Бисте дуржулгалыг кадарчы коммунист Ондар Холаның ажылга кызымаа онза көскү. Ооң инек кадарган ээлчээнде сүт мурнуку дежнелиинден бедик болуп турар. Инектерни ол хүннүң-не (чылдың кайы-даа үелеринде) чаа, чүм оъттуг одарларга чедирип, кадарылганы оларның дыштанылгазынга таарыштыр организастап келген. Өске-даа кадарчылар эш Ондарның дуржулгазын ажыглап турар. Бо чылын фермада чаа чүүлдер-даа кылдынды. Мал чеми дүс, кургаг өдек болгаш өске-даа ажылдарны эки кылып алдывыс. Ынчангаш кыш биске коргунчуг эвес.

Ленинчи юбилейниң чарыжынга киришкен саанчылар коллективи эрес ажылдааш, совхозтуң сүттү бүдүрер болгаш күрүнеге садар чыл планының ийи ай бурунгаар күүседиринге үлүүн киирген. Ооң түңнелинде совхоз ноябрь 1-ге чедир күрүнеге 3157 центнер сүттү садып, чыл планын 105,2 хуу күүсеткен. Пландан ажыр 157 центнер бараанныг сүттү күрүнеге берген. 1970 чылдың күш-ажылчы үлүүнче кирген. Дөргүнчүлер он айлар дургузунда 393 тонна азы бир инекке оналаштыр 1700 кг сүттү саап алган.

Саанчыларның чарыжынга Мария Саңгы-Бадра, Севен Ооржак, Алдын-кыс Моңгуш, Ондар Дуктуг олар шылгарап, боттарынга быжыглаан бөлүк инектерниң бирээзинден-не 1907—2280 кг сүттү сагган. Ол ышкаш аныяк саанчылар Зоя Меттек, Чылбак Сат, Анай-Хаак Сат, Оюмаа Сарыглар оларның көргүзүглери бедик.

Сүт-бараан фермазы кыштаглаашкынга белеткелин чедиишкинниг дооскан. Алдарлыг юбилейге тураскааткан чарыш дөргүнчүлерниң ортузунда калбарган, күш-ажылчы демисел улам хайныккан.

М. СЕВЕН.

Фестиваль эгелээн

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болурунга холбаштыр республиканың бот-тывынгыр уран чүүл фестивалы дүүн Кызылда, республиканың хөгжүм-шии театрында эгелээн.

СЭКП Тыва обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи **Н. Д. Ширипей** фестивальды ажыткан. СЭКП Тыва обкомунуң секретары **К. С. Шойгу** фестивальдың киржикчилеринге байыр чедирип, чогаадыкчы ажыл-чорудулгазынга олар улуг чедиишкинниг болурун күзээн.

Бир дугаарында Кызыл хоорайның бот-тывынгыр артистери ойнаан. Оон дараазында Ак-Довурак хоорайның, Улуг-Хем районнуң бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң концерти болган.

Парлалга чагыдылгазы

Улуг-Хем районнуң ажылчы чоннары бо хүннерге чедир ниитизи-биле 14301 экземпляр солун, журналдарны чагыткан.

Бо ажылды Тердиг-Хаяда мөңгүн суунуң тывыжын чорудар бүдүрүлге черинде партия эге организациязы эки чоруткаш, 370 экземпляр солун, журналды чагыткан.

Чаа-Хөл ортумак школазының парлалганың хөй-ниити тарадыкчызы Л. Саргова 600 экземпляр солуннар, журналдар чагыдар тургаш 750-ни чагыткан, а район эмнелгезинде партия эге организациязының секретарының оралакчызы Мира Гасинская 220-ни чагыдарын чедип алыр тургаш, 500 экземплярны чагыткан.

Чагыдылга уламчылап турар.

КОДАННАРЖЕ

Тараа шөлдеринде саванны бөлүп, сараатаар, мал чемнерин кыштагларже сөөртүр дээш социалистиг чарыштың эгелекчилериниң бирээзи Улуг-Хем районнуң «ҮТКА 25 чылы» совхоз болган.

Үш дугаар ферманың ажылчынчылары күскү дүжүт ажаап алышкынны чоруп турда-ла, кыштагларже сигенни болгаш саванны сөөртүп эгелээн. Төрүүр хойнуң беш кыштагларынга 450 тонна люцерна сигенин, ийи чүс ажыг тонна кызыл-тас болгаш чинге-тараа саванын сөөртүп чедирген. Түс-түс малчыннарның коданнарынга мал чемин база чедирген. Ам мал чеминиң сөөртүлгезинде тергелиг болгаш шанактыг сес трактор, ийи автомашина ажылдап турар.

Фермага хамааржып турар бүгү тарылга шөлүнүң саваны бөлдүнген болгаш сараатталдынган, оларны кажаалаан. Ынчангаш совхозтуң үшкү фермазынга кыш коргунчуг эвес.

Н. МААДЫ.

АНЫЯК СААНЧЫ

Тожу районда «Тоора-Хем» совхозтуң Май 1 салбырының төп сүт-бараан фермазының саанчыларының эң аныяа Зоя Шоодурай. Ол саанчылап эгелээнден бээр үр болбаан, чаа-ла чыл ажып чоруур. 1968 чылда ортумак школаны дооскаш, саанчы болур күзелин илередип, совхозтуң дирекция черинге билдириишкин бижээн. З. Шоодурайның дилээн хандырган, инектерни хүлээп ап, саанчы апарган.

Чаа школа дооскан, ажылга чаңчыкпаан аныяк кижиге баштайгы үеде бергелер таваржып тургулаан. Ынчалза-даа З. Шоодурай орта уңдараваан. Үр чылда саанчылап келген, дуржулгалыг угбалары аңаа арга-сүмени берип, чагып сургаанының соонда, Зоя Шоодурай өскелерден дудак чок, харын-даа чамдык саанчылардан ажыр хөй сүттү саап алыр апарган. Ажыл-ишке кызымак, биче сеткилдиг аныяк кыс өөрүнге мактадып, чонунуң чоргааралы болу берген.

Зоя Шоодурай В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 100 чыл оюнга уткуштур социалистиг чарышка киржип, бо чылын бир инектен 1800 кг сүттү саап алырын хүлээнген турган. Эш Шоодурайда 18 инек быжыглаттынган. Бо эртпекен он ай иштинде бир инектен 1600 кг сүттү саап, төп сүт-бараан фермазының саанчыларының мурнунда чоруп турар.

Аныяк саанчы З. Шоодурай чүгле дааңган ажылынга мурнакчы болуп турар эвес, харын идепкейлиг хөй-ниитичи. Фермага уран чүүл бөлгүмүн организастап, олче аныяктарны эвилелдеп, ук бөлгүмнү бодуу удуртуп турар. Ол таланттыг ыраажыларның бирээзи.

Аныяк саанчы кыс З. Шоодурай келир чылын көдээ ажыл-агый институдунуң ветеринария салбырынче кирер дээш амдыгаштан эгелеп белеткенип турар. Ооң дээди эртемни чедип алыр күзели боттаныр дээрзинге бүзүреп болур.

К. БИЧЕ-ООЛ.

„Депутат Көржең-оол“ деп очеркти чугаалажып турар

ДЕТКИП ЧҮҮЛДҮГЗҮНДҮМ

Чогаалчы С. К. Токаның «Депутат Көржең-оол» деп очеригин болгаш ноябрь 13-те үнген «Шын» солуннуң «Кошкун малчыннарны сууржун чуртталгаже» деп эгелиг мурнуку чүүлүн номчааш, малчыннарны сууржун чуртталгаже чоорту шилчидериниң эргежок чугулазын ында көдүргенинге сеткил ханышкын-биле каттыжып тур мен.

Бистиң республиканың чамдык колхозтарында, совхозтарында, ылаңгыя «Революцияның чалбыыжы» колхозта хойжуларның өг-бүлези колхоз төвүнде чурттап, боттары бажыңнарлыг, өг-бүлелериниң херээжен ээлери артель бүдүрүлгезиниң янзы-бүрү адырларында ажылдап, хостуг шактарында кинолап, концерт оон көрүп, бажың чанының участоктарында ногаа культураларын өстүрүп, ону ажаап ап турарын ол колхозтуң даргазы Ю. Чихачевтуң чүүлүнде айыткан-дыр. Биске база ындыг болган болза деп адааргап олур мен. Колхозтарның, совхозтарның малчын өг-бүлелерин ажыл-агыйларның, бригадаларның төптеринге турум чурттаар кылдыр шилчидер айтырыгның көдүртүнүп турарынга чүүлдүгзүндүм.

Бо айтырыгны перспективтиг улуг сорулга кылдыр шиитпирлээри чугула. Бистиң колхозтуң амгы амыдыралындан чижекти көргүзер бодадым. Бисте хойжулар, бода мал ажаакчылары кышкы мал турлагларында пйн-чаңгыс өрээлдерлиг-даа болза, чуртталга бажыңнарлыг болганы Коммунистиг партияның, Совет чазактың ада сагыш салышкынының ачы-авыралы-дыр. Ол бажыңнар багай эвес, чырык соңгаларлыг, печкалыг, чүтайлаттынган, бажың бүрүзүнүң иштинде амыдыралдың чаагай байдалдары тургустунган. Улуг Москваның, Кызылдың, Төрээн чурттуң өске-даа хоорайларының радио станцияларының дамчыдылгаларын радиоприёмниктерге тудуп дыңнап орар бис.

Ындыг болза-даа ылаңгыя хойжулар бистер, шынап-ла, демги чүүлдерде бижээни ышкаш, ай-айы-биле, чыл-чылы-биле кинону, шии-концертти көрбейн, лекция, илеткелди дыңнавайн турарывыс хомудаачыг. Малчын бүрүзү ол бүгү культура амыдыралдан кезээде адырык турар кылдыр сагындырар боор-дур. Шынын чугаалаарга, колхозчу малчыннар артель Уставында айыткан норма ёзугаар хуузунда малдарлыг-ла. Ынчаарга картофель болгаш өске-даа ногаа культураларын тарып өстүрбейн, оларны амыдыралынга ажыглавайн турарлар. Чунар-бажың ажыглалын малчыннар көрбейн турар.

Бистиң бригаданың 12 кодан шээр малында 24 өг-бүле ажылдап турар (дузалакчы кадарчылар-биле кады). Олардан үш-ле өг-бүле Бажың-Алаак суурда чуртталга бажыңныг. Олар суурда бажыңнарын ажыглавайн турар. Бистиң бригадада колхоз тургустунганындан эгелээш малчыннап келген М. Сендажы, О. Борбак-Даш, О. Даш олар кошкун амыдыралдыг ажылдап турар. Олар кыштагларында чаңгыс өрээлдиг (колхозтан туткан) бажыңнарлыг боордан башка, өглерде доктаамал чурттап турар. Ылаңгыя хөй уруглардыг Ондар Борбак-Даш школада өөреникчи уругларының канчаар өөренип турарын өөредилге чылының дургузунда ийи-бир удаа школага баардан башка, хайгаараар аргажок боор-дур. Колхоз суурунга, бригада төвүнге малчыннар сууржуур болза, оларның материалдыг кежиктерин бүдүреринге сонуурганы бедиир. Өг-бүлениң өске кежигүннери бүдүрүлге адырларынга идепкейлиг киржир, оларның культура амыдыралынга таарымчалыг байдалдар тургустунар.

Бистиң бригаданың ажыл-агыйы төвү чок. Бистиң-биле кожа Иргит Лагаа бригадирлээн хойжу бригаданың төвү Чодарга он ажыг чылдарның мурнунда тургустунган. Ындыг болза-даа, ол төпте кылдынган чүве чок. Дөрт аал иштинде чурттаар бажыңнарда эки-жиди кылган чүве чегей, бееин шалалары бүдүттүнмээн. Чунар-бажың ажыглавайн турар. Ногаачылыг кылдынмаан. Мээң бодалым-биле алырга, суурдан ыраккы одарларда малчыннарның бригада төвүн таарымчалыг черге шилип тудар, аңаа хойжу өг-бүлелерни чуртталга бажыңнарлыг, чунар-бажыңныг, кызыл-булуңнуг, уруглар яслилиг, ногаанчыдылгалыг болдурары чугула.

Бистиң бригада бо чылын кыштаглаашкынга багай эвес белеткенген. Ниити белеткеп алган 80 тонна сигенни, 60 тонна саваны кыштагларже сөөртүп эгелээн. Кажаалар, чуртталга бажыңнары септеттинген, өглер чылыглаттынган. Чаш хураганнар доруктурар кажааларга кургаг өдек-ти белген.

Хойжуларны ээлчеглиг ажылче шилчиткеш, оларның өг-бүлелерин сууржун чуртталгаже киирериниң херээн холга алыры чугула херек болур.

О. АЛДЫН-ООЛ,
Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң хойжу бригадазының бригадири, коммунист.

Делегаттар чорупкан

1969 чылдың ноябрь 25-те бистиң чуртувустуң найысылалы—Москвага колхозчуларның Үшкү Бүгү-эвилел съездизи ажыттынар. Аңаа Тыва АССР-ниң колхозчуларының мурнундан баар делегаттар дүүн Кызыл хоорайдан ужуп чорупкан. Делегаттарның составы: Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң даргазы **А. Т. Шаалы**, Таңды районнуң «Революцияның чалбыыжы» колхозунда Тыва АССР-ниң алдарлыг агроному **О. П. Чуева**, Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң хойжузу болгаш Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны **М. Д. Сувандии**.

Делегаттар-биле кады Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **М. К. Мендуме** база чорупкан.

Юбилейге уткуштур

ХАБАРОВСК. Бо чылдың он айларының дургузында Хабаровск крайның үлетшүрү продукцияны сайгарарын 8,3 хуу ковүдеткен. Пландан ажыр дыка хой каңны, прокатты, дилген материаддарны, целлюлозаны, дааранылга кылыгларын болгаш чемпенилге продуктуларын бүдүргеп. Үлеткүр продукциязының немей озулдезиниң барык 80 хуузун күш-ажылдың бүдүрүкчүүнүң немей остүргенииң күселиби-биле чедип алган. Ол болза техниктиг дешпилгениң база крайның бүдүрүлгелериниге күш-ажылды эртемге үндезилээш, организастаарын цептереткенииң түңнели-дир. Беш чыл планының чылдарында цехтерге болгаш участоктарга сайзыраңгай техника-биле чепсеглеттинген 600 чыгам шуштурулга болгаш автоматтыг шугумнарны немей дерээн.

В. И. Ленииниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылынга алдар кылдыр крайның ажылчы чоннары социалистиг хүзээлгелерни алгаш, бо чылын пландан ажыр 55 миллион рубльдиң продукциязын бүдүрерин шиитиргээн. А он айларның дургузында барык 50 миллион рубльдиң продукциязын онаалгадан ажыр белеткээн. Солнечный хоорайда дагруда арыглалының комбинадының бирги зээлчээн, «Амурсталь» заводта «1700» дээр станны, Хабаровскиниң одага-биле ажылдаар топ электростанциязында күчүлүг турбогенераторну, электри дамчыдылгазының 329 километр шугумнарың болгаш оске-даа хой-хой чугула бүдүрүлгелерни тудугжулар ажыглалда кирген.

Баштыңчының төрүттүнген хүнүнден бээр чүс чыл болурунга алдар болдурган чарышка чедип алдынган кол коргуүглер амдыызында индыг-дыр. Амурда-Комсомольскиниң судно тудуушкуунуүң заводунуң үлегерни ёзугаар ам дыка хой бүдүрүлгелерниң коллективтери мурнунда алган хүзээлгелерни чаарты коруп турар. 1970 чылдың апрельдиң 22-ге чедир үргүлчүлээр апаар ленинчи күш-ажылчы шалыпчы зээлчегде он-он муң ажылчыннар кирипкен. А юбилейлиг хүнде дыка хой заводтар болгаш фабрикалар камнап алган чиг-эдинге болгаш материалдарынга ажылдаар.

ВЛАДИВОСТОК. Приморье крайның үлетшүр бүдүрүлгелери В. И. Ленииниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болурунга алдар кылдыр алган социалистиг хүзээлгелерин чедишкинниг күүседип турар. Үлеткүр бүдүрүшкүнүүнүң хемчээли беш чылдың дөрт чылының дургузында крайга ниитизи-биле 36 хуу улгадыр.

Хомур-даш тывыжының, балык консерваларын, мебельди, цементтиң, электроэнергияны, дааранылга кылыгларын болгаш культура-амыдыралдың барааннарын бүдүрериниң талазы-биле хүзээлгелер күүседиптиниң турар.

КУЙБЫШЕВ. Куйбышев области Приволжский районуң ажыл-агыйлары часкы тарылгага тараа культураларының үрезиннерин белеткээрин доозкан. Шилип алдынган үрезиннериниң үпер шынарын хынап корген. Баштыңчының төрүттүнген хүнүнден бээр чүс чылынга төлептиг ужуражыр дээш чарыштың калбартып тургаш, районуң тараажылары ону чедип алган.

Куйбышев областың тараажылары үрезин белеткелин бо айда бүрүп доозар. Чедип районуң ажыл-агыйларында ол чугула ажыл шагда доозулган.

(СЭТА).

ЛЕНИНЧИ ТЕМА—КОЛ ЧҮҮЛ

В. И. Ленииниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылынга белеткел үлам-на калбарып турар. Амгы үеде лекция пропагандазының тематиктиг угланышкынынга болгаш шынарынга ол төөгүлүг болуушкүнга белеткелдер чүгула салдарны чедирип турар. Марксизм-ленинизмниң теоретиктиг айтырыгларынга, В. И. Ленииниң номналынга болгаш ооң ажыл амыдыралынга холбаштырган лекциялар юбилейдиг чылдың бүдүүзүнде онзагай черип эзлеп турар.

Тожу районнуң «Билиг» ниитилел организациязы партия организацияларын болгаш ниитилелдиң эге организацияларын дамчыштыр лекция пропагандазының талазы-биле ол чугула болгаш харыысалгалыг негелдени бодунуң бөгүнгү ажылынга удуртулга болдуруп турар. Кол чүүл—лекцияның бедик идейлиинде, шынарында, амыдырал-биле ханы холбаазында дээрзин бистиң хой-хой лекторларывыс эки билир. Ол дугайында тодаргай чугаалажыышкыннар лекторлар хуралдарынга, семинарларга болгулаан.

Бо чылдың октябрьда болган лекторлар бөлүүнүң хуралы «Лекция пропагандазының шынары болгаш ленинчи лекторий» деп айтырыгны чугаалашкаш, ленинчи темага лекция номчуур эштерге тустус темаларны планнаан. Чижээ, «В. И. Ленин коммунистиг кижизидилге дугайында», «В. И. Ленииниң ажыл-амыдыралы — Төрээн чуртка, чонга кызыгаар чок бердинииниң үлегер-чижээ», «Партияның национал политиказының ленинчи принциптериниң тнилелгези» болгаш ооң-даа өске темалар. Ленинчи лекторийге лекцияларның районга бирги тускай план ёзугаар ээлчээ бо чылдың эгезинден сентябрь эгезинге чедир болган, аңаа чээрби хире лектор үжен ажыг лекцияны номчаан. Бо план ёзугаар баштайгы лекциялар «Тоора-Хем» совхозтуң төвүнге, Ырбан суурга, Азас болгаш Тоора-Хем ортумак школаларынга болгулаан.

Ленинчи лекторий — бистиң лекторларывыстың (чүгле оларның эвес, а илеткелчилериниң, агитаторларның) ажылында амгы үеде кол айтырыг. Олче хандыкпыл, чүткүл улуг, ындыг болганда харыысалга база бедик. Ынчалза-даа бистиң бо талазыбиле ажылывыс чамдыкта чаңгыс талалай бергилээр: ленинчи тематикага лекция эрткен соонда аңаа холбашкан кинофильмнер болбайн- баар, планнаан концерттер, ужуражылгалар үстү бээр турган. Оон ынай, «Билиг» ниитилел организациязы лекторларны көргүзүг материалдары-биле, чижээ, аспектомат, фильмоскоп, диапроектор дээш ыжкаш херекселдер-биле четче хандырбайн турган. Ол четпестер дээш лекторларның негелдези чөптүг. Ынчангаш «Билиг» ниитилели, ооң эге организациялары оон чогуур түңнелди кылыр ужурлуг.

«Билиг» ниитилел организациязының секцияларының дугайын ап көрээл. Олар бисте сес. Районга лекция пропагандазының үшкү кварталда түңнелин алырга, шупту секциялар ажылын ленинчи тематикаже кол угландырып, аңаа хамаарыштыр үжен ажыг янзы-бүрү лекцияларны номчаан. Ылаңгыя экономиктиг, көдээ ажыл-агый болгаш медицина адырларының секциялары (удуртукчулары эштер Алдынкыс, А. Доржу, В. Кудинов) эң эки ажылдаан.

Секциялар хой болгаш солун ажылды шиитпирлеп болур. Ооң ажылында бир кол чүүл — лектор бүрүзү-биле дээштиг ажылдаары болур. Ол чугула сорулга бисте четпес организастаттынган. Оон ынай, лекторларның талазындан ботидепкейлиг чорук эвээш дээрзин база демдеглеп турар бис. Ынчалза-даа чамдык лекторлар кызымак болгаш тывынгыр ажылдап турар. Оларга В. Тамдын-оол, А. Загайпов, К. Күнзен-оол, В. Кудинов, А. Маады, И. Дорофеев болгаш өскелер хамааржыр. Райкүүском даргазы эш Тамдын-оол ийлдиң эгезинден бээр янзы-бүрү темага 27 лекция номчаан, ооң 10-ну ленинчи тематикага холбашкан. «Тоора-Хем» совхозтуң Май 1-ри салбырында «Билиг» ниитилел организациязының даргазы, Ий сес чыл школазының башкызы Кара-Сал Күнзен-оол удурткан организацияның кежигүннери эрткен үш ай-да ленинчи тематикага лекция, беседаны өске эге организацияларга бодаарга улам калбарткан. Лекторлар болгаш пропагандистер А. Маады, Д. Балаштай, Е. Бады чүгле боттарының ажылдап турары школа коллективтеринге эвес, а сүт-бараан фермаларынга, хойжуларга лекция номчуурунга кончуг күзелдиглер. Ындыг лекторларның саны көүдедир сорулгалыг бис. Бо салбырда ниитилелдиң эге организациязы айда ийиден эвээш улуг хемчээлдиг лекция номчулгазын организастаар сорулганы салгаш, ону чедиишкинниг күүседип келген. Ол болза В. И. Ленииниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылынга белеткелдер-биле ходбаштыр «Билиг» ниитилел эге организацияларының ажылының көрүлдезинге ооң идепкейлиг белеткенип турары болур.

Эки лекция дээрге эки, хандыкпылдыг ном-биле демей. Ол биске эртем-билигни берип, бисти өөредип, кижизидип турар. Пропагандист бүрүзүнүң болгаш агитатор бүрүзүнүң уран аргазы чүл дээр болза, дыңнакчыларга чүүлдү болдунары-биле улам бүзүредиг, белен шиңгээттингир, сагыш-сеткилге улам тодаргай болгаш быжыг артыш каар кылдыр ындыг ээ эки арга-биле салдар чедирери болур дээрзин Владимир Ильич айтып чораан. Оны чедип алыр төлээде, лекция пропагандазын амыдырал-биле сырый холбаштырар, лекторлар-биле улам эки ажылдаар, оларның мөргежилин бедидери дээш организакчы, кижизидикчи ажылды улам калбартыр ужурлуг.

А. ПУГУУРАК,
«Билиг» ниитилелиниң Тожу район организациязының харыысалгалыг секретары.

Өвүр районнуң амыдырал хандырылга комбинадының Хандагайтыда дааранылга цегинииң мастери, будүрүлгеде нарын хеп быжыкчызы Зоя Агбаанны коллективтиң кежигүннери хүндүлээр. Дааранылга цегинде ол ам он беш чыл ажыр ажылдаан.

Зоя Агбаанның ажылдап турары ол дааранылга цеги ай, квартал планнарын чедишкинниг күүседип келген.

ЧУРУКТА: Зоя Агбаан.

Х. ОЙДАН-ООЛДУҢ фотозу.

Ажыглалга кирген

Чоон-Хемчик районнуң Хайыракан суур чылдыч-на чаагайжып, озуп, сайзырап турар. Амыдырал-чуртталгаының, албан чергелериниң-даа бажыңнары немежип, түттүнгеп. Ам ында чаа чунар-бажыңны ажыглалга киирген. Ук чунар-бажың бүгү талазыбиле таарымчалыг: хеп уштур, арыгланыр черлерлиг.

Чунар-бажың ажылдакчылар-биле четчелеттинии, доктаамал ажылдап турар. Суурнуң чурттакчылары таарымчалыг, чаа делгем, чырык чунар-бажыңны тудуп бергеин дээш тудугжуларга өөрүп четтиргенин илереткен.

Ш. ДҮВЕНДЕЙ.

Кичээнгейни кыштаглаашкынче

Өвүр районда «Торгалыг» совхозтуң Сарыг-Хөл салбырының эът угланышкынныг бода мал фермазы кыштаглаашкынга белеткелдиг ужурашкан. Мал нажаалары бүрүүбиле кылдынган. Коданнарда 450 тонна сиген, 18 тонна дус чедиртинген. Ооң сөөртүлгеин доктаамал чорудар звено ам-даа уламчылап турар.

Мал семиртир коданда 1500 тонна силос, 43 тонна көк сула бар. Ону семиртип турар аныяк инектерге четчири-биле берип, ажаалдазыны экижиткен.

Мал кыштаглаашкынының ажылынга Донгак Ногай-оол, Дамчат Тапов, Донгак Соңгулда идепкейлиг киржип, эки белеткенген.

Бо салбырның малчыннары 1970 чылдың солуннар болгаш журналдар бижидилгеинге организастыг киржип, өг-бүле бүрүү 3—4 кезектү чагыдып алган.

Сарыг-хөлчүлер ленинчи юбилейге күш-ажылчы белекterдиг уткууру-биле мал кыштаглаашкынын чедишкинниг эрттирер сорулганы салгаш, бүгү күштү олче мөөнүзэн.

Д. БЛАЗАН,
«Шынның» штаттан дашкаар корреспондентизи.

ДЕМНИГ ИШ

Тээли суурда үлетшүр бараннарының магазини райпонуң садыг организацияларының мурнуку одуруунда санадып турар. Чоокта чаа Бай-Тайгаже ажыл аайы-биле чорааш, район төвүнүң үлетшүр бараннар магазинин сонуургап көөр дээш, ооң ажытынарынын бичии-ле мурнуу чарында чеде бердим. Кижи-ле энмежок.

—Бистиң садыгжыларывыс эдлег үр манатпас, ажылдап турда шалыпкыны хөлчок кыстар-ла болгай. Кайызы-даа самбын санап турда саат-даа чок, садып алыкчылар-биле тода санажыр, оларның негелдехереглелинге дыннангыр улус чүве — деп, назыны улгады берген бир танывазым кижи мээң магазин ажылынын дугайында айтырыымга харыылады. Удаваанда ол садып алыкчынын чугаазының бадыткалын бодум караам-биле бүзүреп көрдүм. Ажыл хүнү эгелээн. Садыгжылар Зинаида Хертек биле Кек Шивит-оол ажылдаар туружун эзлепкен. Улустуң эзлчээ узай берген. Ынчалза-даа олар үр-даа манаваан. Садыгжылар улустуң хереглээн бараанын шалыпкын сайгарып, кижи бүрүзү-биле дүргени хөлчок санажып турду. Оларның ажылдаар темпизи шалыпкын-дыр деп чүвени кижи дораан эскерип каар.

Магазинниң иштики дериглези шевергин. Полкаларда түс-түс бараннарны корумчурумнуг кылдыр чыскаай салган. Оларның өртек-үнезин бижээш аскан. Бадаан ассортиментизи элбек. Мында кооперацияның өнчү-хөреңгизинге камныг болгаш ажыл-агыйжы чорук бары баштай-ла тода илереп келир.

Зинаида Салчаковна Хертекбиле Кек Салчаковна Шивит-оол олар Новосибирскинин садыг техникумун дооскаш, 1967 чылдан бээр амгы үеге чедир Тээлинин үлетшүр барааннар магазининде ажылдап турарлар. Бараан саарылгазының планын ай, квартал санында үргүлчү күүседип келгенин демдеглевес аргажок. Бо чылдың он айларында саарылга планы база ажыр күүсеттинген. Өре-самчыгдал турбаан. Садып алыкчылар-биле быжыг харылзаа, оларның хереглээн барааннарын сезон аайы-биле ой-шаанда сөөртүп эккелгеш, садып, сайгарып турары садыгжыларның планныг онаалгаларының чедишкинниг күүседезиниң бир кол үндезини ол.

Аныяк кооператорлар чоннуң бараан хандырылгазын экижидер болгаш садыглаашкынның культуразын бедидер дээш теория кырынга алган билиглерин практикага шын ажыглап, хамаарышкан ажылынга мергежилин үргүлчү бедитпишаан, бир демниг ажылдап келгеннер. Садыгжыларның бот-боттарының аразында эш-хуузунуң найыралы, ниитиниң хераз дээш бир демниг кызымак чоруу чон мурнунга ак сеткилдиг бараан болурунга деткимче болган.

Райпо баштаар чери аныяк садыгжыларның кызымак күш-ажылын үнелеп көргеш, өртектиг чүүлдер-биле каш удаа шаңнап мактаан.

Ш. КАНДАН.

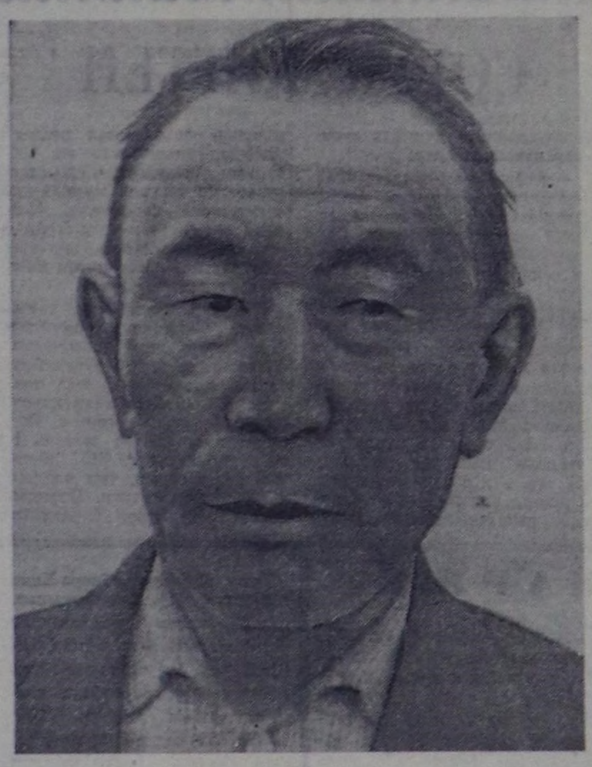
ПЛАНЫН АЖЫРГАН

Ак-Довуракта № 2 автоколоннадан хүн бүрүзүнде он-он автомашиналар үнүп, даг-дүгү чүдүрүп алгаш, Абазаже-даа, өске чүк-биле Барыын-Хемчик районнуң чурттакчылыг черлеринче-даа чоруп турар. Чолаачылар октябрь айда онза-ки ажылдаан. Улуг Октябрьның 52 чыл оюн төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыштың калбартып тургаш, чолаачылар М. Политов, В. Яромбовичус, Д. Мозгов, С. Чылбак-оол болгаш өскелер-даа шилгарарынга ажылдап, нормазын олар хүнүң ажыр күүседип турарлар.

Өске чолаачылар олар-биле деннежир дээш чүткүлдүг ажылдап турар. Ынчангаш ниити түңнел бо-дур: октябрьның онаалгазы чедишкинниг күүседтинген—план 2.194.200 тонна-километр турда, ону 2.287.300 тонна-километр кылдыр көргүзүглер талазы-биле планнар база чедишкинниг күүседтинген.

Транспортчулар бо хүннерде В. И. Ленииниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болуур оюнга уткуштур алган хүзээлгелерин чедишкинниг күүседир дээш бүгү күжүн салып ажылдап турарлар.

С. САЛЧАК.

Салчак Кавaа Баган-оолович Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунга 1950 чылдан бээр мал малдап келген. Ол—районнуң улуг дүржулгалыг хоочуң малчыннарының бирээзи. Бо чылын төрээн 100 баш хойга онаалтыр 119 хураганны ап, бир хойдан 3,3 кг дүктү ол кыргып алган. Мал чеминиң белеткелинге ол идепкейлиг киржип, Дыттыг-Казанак деп черде кыштаан боду бүрүн белеткеп алган.

ЧУРУКТА: хойжу К. САЛЧАК.

Ш. СЕРЗЗДАРНЫҢ фотозу.

Чарыштың эгелекчилеринде

Сөзүн ээлеп турар

Каа-Хем районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң ажыл-ишчилери келир чылдың дүжүдүнге органиктиг чемиичидилгени шолдерже сөөртүрүүнүң талазы-биле республикага чарыштың эгелекчилери болган. Колхозчулар тараа шолдунге 2300 тонна органиктиг чемиичидилгени тогерип хүзээнген. Ону кыска хуусаада доозары-биле 10 кижи составтыг механизастаттынган бригаданы организастаан. Ында беш автомашина, кожуглуг дөрт трактор, хүүректиг «ДТ-54» трактор ажылдап турар.

Бригада бердинген даалганы күүседири-биле баштайгы үнүдең эгелээш күш-ажылдың темпизин кошкатпайн, шудургу ажылдаан. Бир хүнде 150 тонна чемиичидилгени шолдерже сөөртүр турган. 180-200 тонна чедирип, онаалгазын ажыр күүседип турар.

Чемиичидилге сөөртүгеинде чолаачылар Петр Захаров, Василий Смелых, Леонид Чернов, трактористер Салчак Сүрүң-оол, Виктор Сапаров болгаш оскелер-даа шалыпкын ажылдап, күш-ажылчы бедик көргүзүглери дээш мактадып келген.

Кундустуғ-туң механизаторлары келир чылдың чаагай дүжүдүн остүрериниң үндезинин салып, соглээн сөзүн ээлеп турар. Олар бердинген даалганы чүгле күүседир эвес, харын ажыр боттандырар сорулганы салган ажылдап турар.

Бистиң корр.

ХАРЫЫСАЛГА ЧОК ЧОРУК

Чозаның хойжу бригадазының бригадири Кызыл-оол бригада төвү—Ак-Кара-Сугда сууржугаштан өрү алзы, Кадыг-Бай деп черде хойжуларынче углай хапкан. Күстүң адакы айының каан чаагай хүнүнүң караанга чаа чагган хар чайыналып, каракты чылчырыктадып чораан. Бригадир малчыннарының кыштагларынче-ле сагыш салып чораан боор, ырадыр-ырадыр харангылап каап, чамдыкта чаш харже, бир-ле чүвени дилээн-даа ышкаш, бир-ле чүвеге сезинген-даа ышкаш, топтап көргүлеп каап, халдып олурган. Сеткили далашкан хевирлиг улуг тынган:

— Ээ, ам каш хонуктан кыштаглавааже болур бе мооңар?— дээш, кады чорааны мал эмчизи Натпит Билчиир биле зоотехник Донгак Сосскал оларже көрген.

Олары бригадир-биле чөпшээрешкен:

— Харын бо хар мынчап чыткаш дожаңналыр болза, багай-дыр.

— Ынчалза-даа бо чылын хар кончуг эрте чаапты. Энир чылын мынчап көңгүс кара ышкажыгай. Ынчангаш кыштагларда одарларның өзт-сигенин курлаары-биле күзеглерге биче када олурза-даа ажырбас боор. Белеткеп алган сиген-ширбишти камнаваажа хорижок—деп, бригадир чугаалаңган.

Машина ол-ла хөөмейлеп, тускай эртемниглер ол-ла хөөрежип чорда, чолаачы Маадыр-оол хенертен-не:

— Ойт, бо кеже халып чоруткан чүү ис апаарды!—деп, машиназын зэй тырткаш, алгырган.

— Аа хупура, малчыннарның ыттары болгай аан—дээш, мал эмчизи хаайынга безин какпаан.

— Ол чүү дээрии ол, изиниң улуун көрдээн, боруүдүр харын—деп, зоотехник хөлзээн.

— Озалдыг-озалдыг, дуңмаларым, бөрүлер-дир! Малга халдаар болза, ана ат болгай. Кадык-Байже үнгеннери олдур! Атлаваже хоржок—деп, бригадир чугаалаан. — Че, Болат-оол сугже хан олур,

Чолаачы хенертен алгыра берген:

—Дүү ол кыштагда чүү боор ол?

Шынап-ла, ырактан көрүп чорүп олурарга дүү-ле. Белдир-Даг баарында, белде кыштагда, аът көстүп, кажаа кырында кижи бир-ле чүве-биле беришкен турган.

— Ким дээр силер? Чүнү канчап турар кижи боор?—дээш, чолаачы шак ынаар тутсуп чорүп каан.

Чедип кээрге, кыштаг чоогу болгаш кажаа кыры кыылышывай, хан-чин, эът-сөөк, кеш-дүк болган. Кайгай берген улустуң угаан-бодалынга ол дораан-на көк бөрүлериниң дүрзүнчүг хевири, арзайган азыг-дижи, ногаарарган каракгары көстү хонуп келгилээн.

— Чүү болду бо?—деп, бригадир таваар, ынчалза-даа шыңгыы айтыргаш, шаңай-бээр көргүлеп турган.

Кажаа кырында дүвү-далашбиле хой союп турган. фуфайкалыг кижи, белиңнеп серт кылынгаш, хая көрүүп келген. Борбак шырайлыг аныяк эр хүрең арнында дерии чоткаш:

— Ат болган чүве, дарга.. бөрүлер халдаан..—дээш «ам мени канчаар-даа болзуңарза, бодуңар-ла болгаш көрүңер» дээнзиг ыыт чок турган.

Бригадир улам ханылап айтырган:

— Каш чүве-дир, ол бөрүлер?

— Үш бөрү-дүр. Бо тейин долгандыр туткулап турганнар-дыр.

— Чеже хирени хорадып каан-дыр?

— Ам дээреде чээрби беш башты тыптывыс...

Серемчилел, харыысалга чок чоруктуң уржуундан кашкыя минута иштинде күрүнениң 60 ажыг баш хою бөрү дою болган. Капчап мынчап барганыл? Бо чылдың октябрьның сөөлгү хүнүнде Өвүр районда «Торгалыг» совхозтуң хойжузу Доңгак Болат-оол хүзээнген хоюн чуржузу. Сергейге чагып каап, боду чорук кылып, сагыш амыр хапкан. Ол дузалакчы кадарчы алырындан ойталаан кижи-дир. Ол үш харлыг Сергей хойларын аалдан алээн ыракка, кыштаг чоогунга бодунуң шаа-биле кадарып хүзээн. А ол душта аш бөрүлер хойларны хүнзедир кедеп хүзээн.

Кежээликтей бораннап, дүвүлээр-даа чыгыы апарган. Ооп хоюн сүргеш, аалынче таваар чапыпкан. Ынчан хойларның чамдыызы бир ажыт ойга үстүп чыдып калган. Хүнзедир хойну кедеп, бузап чыткан аш бөрүлер үзүлген хойларны көрүп каап, дораапна келгеш, оларны өдектеп оске үтке сывыртавышаан, кырып эгелээн.

Шак ынчан кодан чыгыы хой кокайларга кырдырган. Харыысалга чок чоруктуң уржуу ол-дур. Бо дээрге совхозка улуг когарал-дыр. Малды хүзээн алган малчын кижи буруунуу хүзээр апаары чугаа чок. Ынчалза-даа ындыг чорук канчан болу бергенил дээрзин совхозтуң удурткучулары бодаар херек. Шак ындыг ээ-харыысалга чок кижилерге хөйнүң малын хүзээдип болбас.

Л. ХӨЙУК.

Политшколаларның болгаш бөлүгүмнериң пропагандистеринге, дыңнакчыларынга дузаламчы

ЭРТЕМНИГ КОММУНИЗМ—МАРКСИЗМ-ЛЕНИНИЗМНИҢ

Марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир школаларга эртемниг коммунизмниң ойүү келген айтырыгларын өөренирин бо темадан эгелээр. Темага даразында кол айтырыгларны көөрү эргежок чугула.

1. Эртемниг коммунизм — марксизм-ленинизмниң үшкү чардынмас кезии. Эртемниг коммунизмниң өөренир кол айтырыглары.

2. К. Маркс биле Ф. Энгельс — эртемниг коммунизмниң үндезилекчилери. Эртемниг коммунизмниң төөгүзүүнүң хөгжүлдезинде, ленинчи үечада.

3. Эртемниг коммунизмниң теориязының ужур-дузазы.

* * *

1. **МАРКСИЗМ-ЛЕНИНИЗМ** философия, экономия болгаш социал-политиктиг үзел-бодалдарның бүрүн болгаш чаңгыс ааи системазы болуп турар. Ооң чардынмас кезиик бүрүзү —диалектиктиг болгаш төөгү материализми, марксисчи политиктиг экономия болгаш эртемниг коммунизм — ажылчын аңгының үндезин эргежыктарының эртем ёзугуибиле илерели болгаш коммунизмниң тиилелгези дээш ооң демиселиниң теоретиктиг үндезилели болур.

В. И. Ленииниң айтканыбиле алырга, марксизмниң бо үш чардынмас кезии бир кескиниди кандан шуткаан чаңгыс ааи өөредиг боон турар. Диалектиктиг болгаш төөгү материализми коммунизмниң философтуг үндезинин, марксисчи политиктиг экономия коммунизмниң экономика талазыбиле дүрүм ёзугаар болур чүүлдерин тайылбырлап турар. Оортан ылгалыштыр эртемниг коммунизм дээрге, коммунизмниң социал-политиктиг үндезилели-дир.

Коммунистиг ниитилелдиң шинчилээрин эртемниг коммунизмниң шинчилеп көөрүнүң онзагай чүүлү болза капиталистиг ниитилелди коммунистиг ниитилел кылдыр революстуг ёзу-биле чаартырының чорудулгазынга холбашкан чүгле социал-политиктиг онзагай дүрүмнерни ооң шинчилеп турарында болур.

Эртем литературазынга бо эртемни мынчаар тодарадыр айтып турар. Эртемниг коммунизм дээрге, пролетариаттың аңгы демиселиниң, социалистиг революцияның, социализмни болгаш коммунизмни тургузарының дүрүм ёзугаар болур чүүлдериниң оруктарының болгаш хевирлериниң дугайында эртем.

Эртемниг коммунизмниң алыс утка-шынарын өөренир айтырыгларның бо тодарадылгазындан база көрүп турардыр бис. Ол болза, бирээде, делегейниң ажылчын, бүгү хосталгалыг шимчээшкинниниң болгаш социалистиг революцияларның дүрүм ёзугаар болур чүүлдериниң илереп, оларның дуржулгазың түңнеп байытканы; ийиде, коммунизмниң баштайгы чадазы болур социализмни тургузары; үште, социализмден коммунизмче чоорту шилчириндир.

Ынчангаш эртемниг коммунизмниң сорулгазы болза:

— капитализмден социализмче шилчириниң тодаргай төөгүдүг баштайгы белеттелгелерин, ажылчын аңгының ролюн, социалистиг революцияның дүрүм ёзугаар болур чүүлдерин делегейниң революстуг чорудулгазынга национал-хосталгалыг болгаш демократтыг шимчээшкинниериниң туружун база ролюн илередири;

— пролетариат диктатуразының төөгүлүг ролюн болгаш ооң хевирлерин, социалистиг база коммунистиг ниитилелди тургузарының дүрүм ёзугаар болур чүүлдерин, оруктарын болгаш аргаларын тайылбырлаары:

— делегейниң социалистиг системазының тургустунарының болгаш хөгжүүрүнүң дүрүм ёзугаар болур чүүлдерин болгаш оруктарын илередири;

—коммунизм дээш демиселдин бүгү че-чадаларында делегейниң коммунистиг шимчээшкинниниң стратегиязының болгаш тактиказының кол угланышкыннарын тайылбырлаары.

2. **ТЕМАДА** айтыкан ийиги айтырыгны утопистиг социализмниң ролюн илередип тайылбырлаары-биле эгелээри эргежок чугула. Пропагандистер болгаш дыңнакчылар бо айтырыгның талазы-биле материалды К. Маркстың болгаш Ф. Энгельстиң «Коммунистиг партияның манифезининден», В. И. Ленииниң «Марксизмниң үш кол үнген дозу болгаш үш чардынмас кезии» деп чүүлүнден тып ап болур.

Утописчи социалистер (Сен-Симон, Фурье, Оуэн) буржуаз түргузугну шүтүмчүлеп, хуу оңчүге болгаш мөлчүгделге удур туржуп, келир үеде ниитилел тургузуунуң дугайында — ниитилел амыдыралының планныг эгелериниң дугайында кылганын барымдаалаар төлевир дугайында, хоорай биле кодээниң аразында, күшажыл биле угаан ажылының аразында ылгалды узуткаар дугайында, күрүнениң дүжериниң болгаш өске-даа ол ышкаш чүүлдериниң дугайында гениалдыг чамдык даап бодаашкынларны айыткан. Марксизм-ленинизмниң классиктери социалист утопистерни эртемниг коммунизмниң өгбелери деп айыткан.

Ындыг болза-даа утопистиг социализмниң кызыгаарланчак чоруун база билир херек, утопистиг социализм ниитилел хөгжүлдезинин дүрүмнерин болгаш пролетариаттың ролюн илередип шыдаваан, чаа ниитилелче шилчириниң боттуг оруктарын айтып шыдаваан.

XIX ЧҮС ЧЫЛДЫҢ ортан үезинде эртемниг коммунизмниң тыптып келири төөгүлүг байдалдардан хамаарышкан. Ол үеде Барыын Европаның чурттарынга капитализм тиилээн, пролетариат хевирлеттинген болгаш бот-тускайлаң политиктиг күш болу берген, ынчаарда аңаа революстуг демиселдиң идейлиг чепсээ чидии-биле негеттинип келген, а утопистиг социализм ол чепсекти бээр арга-шинээ чок болган.

К. Маркстың болгаш Ф. Энгельстиң ажылдап кылганы эртемниг коммунизмниң айтырыгларын амыдырал боду, пролетариаттың аңгы демиселиниң байлак практиказы тургузуп келген, ол улуг революстуларның — практик т е р н и ң болгаш теоретиктерниң бүгү амыдыралы ооң-биле сырый холбашкан.

Социализмниң утопиядан эртем болу бээрии марксизмниң чүгле ийи улуг ажыдыышкынының: кижи төрелгетен төөгүзүнүң хөгжүлдезинин боттуг чүткүлүн болгаш шимчедикчи күштерин илереткени төөгүлү материалистиг ёзу-биле билириниң болгаш капиталистиг дарлалдың чажыдын илереткен немелде үненин теориязының ачызында болдунар аргалыг болган дугайында Ф. Энгельстиң кол чугула бодалынче кичээнгейни салза чогуур.

К. Маркстың болгаш Ф. Энгельстиң боттандырганы эртемниг коммунизмниң кол бодалдарын пропагандист болгаш дыңнакчы дес-дараалаштыр тайылбырлаарын эртемниг коммунизмниң баштайгы программныг документизи — «Коммунистиг партияның манифезининден» билип ап болур. Бо талазы-биле онза кичээнгейни капиталализмниң бууран дүжериниң болгаш социализмче шилчириниң дүрүм ёзугаар болур чүүлдерин, капитализмниң хөөржүдүкчүзү болгаш чаа ниитилелдиң тургузукчузу болур пролетариаттың бүгү делегейге төөгүлүг ролюн үндезилээри ышкаш, ындыг айтырыгларже, пролетарлы революцияның, пролетариат диктатуразының, пролетариаттың партиязының, ооң стратегиязының болгаш тактиказының айтырыгларынче салза чогуур.

Маркстың болгаш Энгельстиң чогаалдарынга социализм ниитилел хөгжүлдезинин төөгүзүнде ээ-не баштай гениалдыг угаанның таварылга-биле чогаатказ чүүлү эвес, а ниитилел хөгжүлдезинин пролетариаттың демиселиниң дүрүм ёзугаар түңнели болу берген. Социализм болгаш коммунизм дугайында теория эртем апарган.

Бо тема марксизм-ленинизмниң классиктериниң ажылдап кылганы эртемниг коммунизмниң идеяларының бүгү байлаан тодаргай тайылбырлаар сорулганы салбайн турар.

Ындыг болза-даа капитализмден коммунизмче шилчилгениң төөгү талазы-биле эргежок чугулазы, социалистиг революция болгаш пролетариат диктатуразы, социализм болгаш коммунизм—коммунистиг ниитилелдиң ийи чадазы дээн ышкаш, эртемниг коммунизмниң ындыг кол бодалдарынче кичээнгейни салыры эргежок чугула.

ЭРТЕМНИГ коммунизм чогаадыкчы эртем. Ол доктаамал хөгжүп турар. Ол эртемниң гениалдыг уламчылакчызы В. И. Ленин болган. «Владимир Ильич Ленииниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюнуң дугайында» коммунистиг болгаш ажылчын партияларның делегей Чөвүлел хуралының Кыйгырыында чугаалааны болза: «Ленин — Маркстың болгаш Энгельстиң тургускан эртемин: диалектиктиг материализмни, политиктиг экономияны, социалистиг

В. И. ЛЕНИНГЕ ТУРАСКААТКАН

Делегейниң документалдыг уран фотография делгелгезинден репортаж

Алдан тук. Делегейниң чурттарының күрүне туктары. Олар «Ильичиниң бодал, сеткилиниң, ажыл-херектериниң базымы бүгү делегейде калбарып тур» деп чүвени, Ленинге кижи төрелгетенниң ынакшыл, хүндүткелин херечилевишаан, чыглып келген.

Москваның төп делгелге залы. Бөгүн «кол экскурсия тайылбырлакчызы» — журналист, документалдыг болгаш сонуурганчыг «Ленинниң чораан черлерин айыткан ном ёзугаар аян-чорук» очерктерниң автору Юрий Юров. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болуруңга тураскаатаан бо делгелгениң тайылбырын база ол бижээн. «Экскурсия тайылбырлакчызының» чанында келген эмге-жок кижилер чыглы берген тур.

— Владимир Ильичиниң сураглыг бо портредин топтап көрүңерем — дээш, Ю. Юров чугаалады.—Ону кагамчыктыг фотомастер Моисей Наппельбаум 1918 чылда тургускан. Октябрь революциязы тиилээн соонда Ильичиниң эң баштайгы портреттериниң бирээзи ол.

...Ленин «дириглер-биле дириг чугаалашканзыг» кылдыр тырттырган чурук бүрүзүнден көстүп келир. В. И. Ленинни, ооң эштерин тырттырган, сураглыг болгаш шоолуг сураглывыаан чуруктарны көргүскен. Карл Маркс биле Фридрих Энгельске түр тураскаалдың ажыттынганынга революция баштыңчызы-биле ужурашкан, фронтуже чоруптар кызыл-армейжилерге ооң чугаазын дыңнаап дег кылдыр ол чуруктар-биле таныжар, ону Коминтерниниң конгресстеринге көөр бис. Ф. Зубковтуң тырттырган «В. И. Ленин 1921 чылдың октябрьда эң баштайгы электроандазының шенелдезинде» чуруунуң болгаш «В. И. Ленинниң Горкаларга дыштанып турганы» чуруктуң композициязының бөдүүнү сонуурганчыг. Ильич номчуттунуп, чымчак сандайда эптиг олурар. Ол чурукту тырттырган кижи — Ленинниң дуңмазы Мария Ильинична дээрзин хөй эвес-ле кижилер билир боор. Оон Ильичиниң алга турган байдалдыг кылдыр тырттырган чуруктары, шынап-ла ховар дээн үнелиг.

Совет күрүнениң тургузукчузун чон кезээде көрүп чорууру кылдыр чурукка тырттырып каан фото-уран чүүл мастерлери К. Кузнецовту, Л. Леонидовту, А. Савальевти, В. Буллени, Г. Гольдштейнни, П. Жуковту, В. Лободени, Г. Петровту болгаш өске-даа авторларны кижилер буянныг деп йөрээп турар.

Ленин дугайында фото-чурук чогаалдарының бир түрлүзүн тургузукчузу — П. Оцуп. Ону билир мен. Ленинни хөй катап чурукка тырттырар аас-кежии аңаа таварышкан. «Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң хуралын Ленинниң даргалап турары», «Ленинниң «Правда» солунну номчуп олурары», «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының бир чыл оюнда В. И. Ленинниң чугаазы» — П. Оцуптуң сураглыг чуруктарын сактыкаантыңар. Ленинниң идеяларын боттандырып турар кижилерни анык сорук кирген шырайлыг, ол кырган кижиниң назынының сөөлгү хүннеринге чедир чурукка тырттырып келгенин көрген мен. П. Оцуп — Ленинни 35 катап чурукка тырттырган.

Владимир Ильич чурукка тырттырыксавас болза-даа, чөвүлел хурал киржикчилериниң аразынга, кызыл-армейжилер-биле, ажылчыннар, тараачыннар-биле ужурашкан үезинде — өөрлүг чурукка тырттырарынга күзелдиг чораан. В. И. Ленин биле Н. К. Крупскаяны Кашино суурнуң тараачыннарының аразынга турда Ф. Феофановтуң тырттырган, сураглыг чуруу кажан-даа уттундурбас.

«Ийи баштыг эзирниң ажыт киргени» болгаш «Моон соңгаар мөңгеде» деп шүлүглел жанрлыг ийи чурукту он-он көрүкчүлер сонуургаан турар. Оларның биргизинге хаан ёзузунуң кижи көөр хөңнү чок сүлде демдээ — ийи баштыг эзирни Кремль суургазындан дүжүр октаанын В. Марков чурукка тырттырган. Ийигизинде — Кремль суургазының бажынга Кызыл беш-адыр сылдысты тургусканын көргүскен. Ол фото-чуруктарның утка-шынары болгаш чечен көргүзүглүү магаданчыг. Олар чурулгага мергежилдиниң талазы-биле «Кызыл-армейжилер Кышкы ордуну штурмнаарының бүдүүзүнде», «Патруль-матростарның Смольный чанында эрттирилгелер хынап турары»... чижектиг чуруктарга чоок.

...Хөрээнде орден планкалары кадаан, улгады берген назылыг кижи — төөгү эртемнериниң кандидады Лев Лещинский-биле таныштым. Ооң делгелге дугайында бодалдарын чугаалап бээрин диледим.

— Кончуг сонуурганчыг, ажыктыг-ла делгелге-дир. Ылаңгыя төөгү эртемдени, мен дег кижиге ындыг-дыр. Ленинни көргүскен чурук чогаалдарында чурук болганы-ла Ленинниң, ооң эштериниң, бүгү партияның кайгамчык улуг ажыл-чорудулгазын демдеглээн база бир төөгү арны болур. Ол эң сонуурганчыг-дыр.

— Кандыг чуруктарны эң эки деп үнелединер?

— Ол-ла чурук эки деп, оларны ылгаары меңээ шынап-ла берге-дир. Төөгүге хамаарышкан ынча хөй чуруктар мынчага чедир чыгдыпып чораан эвес. Оларның барык чурук бүрүзү — амыдыралдың бир кезээ, үе-шагың документизи-дир. Чуртту индустриализастаанынга болгаш коллективизастаанынга, культура революциязынга тураскаатаан чуруктарның шынныы бүзүрелдиг. Ырак эвес эрткен үе бүрүнү-биле көстүп келир-дир.

Ийи муң алды чүс ажыг чуруктуг бо делгелге көргүзүүн коммунизмче орукка совет улустуң чаагай үүле бүдүргенинин дугайында документилиг төөгү демдеглели дивейн барып болбас.

... Типографияга чап-чаа парлаан, будуу безин чытталып турганзыг, тураскаалдыг көргүзүг — «Искра» солунунуң арнын хумагалап, холга тудуп алдым. Ында «чаштанчы оттан чалбыыш үнер» деп сураглыг үлегер доманты парлап каан.

Ол үениң бөдүүн парлалга машиназын көргүскен чурук бар. Ооң-биле парлакчы Виктор Федорович Первов ажылдап турар. Бодунуң назынында муң-муң улуг, биче номнарны, журналдарны ол парлаан. Типография ажылынга бодунуң назынының барык 40 чылын бараалгаткан.

...Юрий Юров экскурсиялап келгеннер-биле чугаалажырын доозупту. Делгелгеге хүннүңне беш-алды муң кижи кээп турар деп дыңнатты.

Делгелге бажыңында тудуш биче кинозалга келиринче көрүкчүлерни чалаан, ыткыр эвес медээ үнү дыңналды. Аңаа экран чырый бээрге, эрестиг аажок хүлүмзүрээн Владимир Ильич Ленин бисче көрүп турар кылдыр көстүп келди.

* * *

Делгелге «Ленинниң өндүр улуг идеялары тиилеп турар» деп кол тайылбырлыг эртип турар. Аңаа ам совет болгаш даштыкы чурттардан келген алдан муң ажыг көрүкчүлер келген.

А. РОМАНОВ,
(СЭТА-ның тайылбырлакчызы).

ЧУРУКТА: В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болуруңга тураскаатаан, Делегейниң уран болгаш документалдыг фотография делгелгезинде. Төп делгелге залы. Совет Эвилелиниң болгаш даштыкы чурттарның фотожурналистери, уран фотографияның мастерлери, чурук тырттырарынга хандыкшылдыг кижилер ында киржип турар. Делгелгеде келген фотографияларның аразында «Берлинниң кудумчуларында. 1945 чыл» деп чурукту мында парладывыс. Ооң автору П. БЕРНШТЕЙН.

(СЭТА-ның фотохроникасы).

Делегей бо хүннерде

ТАЙБЫҢ БОЛГАШ НАЙЫРАЛ ДЭЭШ

ИОКОГАМА. (СЭТА). «Япониняның болгаш ССРЭ-ниң улустарының аразынга тайбың болгаш найырал дээш» деп, япон-совет профэвилел ужуражылышкыны Иокогамага болган.

«Ленинниң идеялары болгаш ажылчын аңгы» деп лозуң-биле эрткен ужуражылышкының киржикчилери В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюнга холбаштыр медеглелди, вьетнам улустуң чөптүг демиселин деткээн резолюцияны, кады кылган медеглелди чаңгыс үн-биле чүүлдүг деп санаан.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюнга холбаштыр медеглелде чугаалааны болза, совет-япон профэвилел ужуражылышкынының киржикчилери улуг кижи болгаш революсчу — Ленинниң чырыткылыг тураскаалынга ханы хүндүткел-биле ёзулалды кылып турар.

Ужуражылышкынның киржикчилери В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюн империализмге удур, тайбың, демократия, национал хамаарышпас чорук болгаш социализм дээш демиселге боттарының хүрээлениин улам сырый каттыштырары-биле демдеглээр деп, бүгү чурттарның ажылчы чоннарын кыйгырган.

Өске-даа чурттарга ышкаш, ССРЭ-ниң болгаш Япониняның ажылчы чоннары база профэвилелдери кайгамчык юбилейни пролетаржы интернационализмниң, бүгү делегейге ажылчы чоннарының национал болгаш социал хосталгазының ленинчи идеяларынга боттарының чайгылыш чок шынчызының херечизи кылдыр демдеглээри-биле белеткенип турар деп, медеглелде чугаалаан.

«Япониняның болгаш ССРЭ-ниң улустарының аразынга тайбың болгаш найырал дээш» деп совет-япон профэвилел ужуражылышкынының киржикчилериниң кады кылган медеглелинде чугаалааны: ужуражылышкын найыралдың болгаш билчиришниң байдалынга эрткен. ССРЭ-ниң болгаш Япониняның улустарының аразында харылзааларга тайбыңны болгаш найыралды быжыглаарының, ийи чурттуң профэвилелдериниң болгаш ажылчы чоннарының аразында харылзааларны улам ыңай калбартырының болгаш эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаарының айтырыгларын, делегейниң ажылчын болгаш профэвилел шимчээшкининиң өйү келген айтырыгларын чугаалажып көрген.

Бүгү делегейниң антиимпериалистиг күштериниң, ажылчын, национал-хосталгалыг болгаш демократтыг шимчээшкинниң бүгү отрядтарының чаңгыс эвилиң болгаш сырый каттыжылышкынының эргежок чугулазын медеглелде демдеглээн.

Ужуражылышкынга хүлээп алган вьетнам улустуң чөптүг демиселин деткээн резолюцияга вьетнам улустуң эрес-маадырлыг демиселин шиитпирлиг деткип турарын илергейлээн. Ужуражылышкынның киржикчилери ВДР-ниң чазааның болгаш Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазааның саналдарынга үндезилээш, вьетнам айтырыын дүрген, тайбың таарыштыр шиитпирлээрин, бодунуң чуртунуң салым-чолун боду шиитпирлээр эргени болгаш арганы вьетнам улуска тыпсырын негеп, Вьетнамның улузу-биле профэвилелдериниң болгаш ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаарын, аңаа мораль, политиктиг болгаш материалдыг дузаламчыны көргүзерин кыйгырган.

Иокогамага ужуражылышкын доозулган, ындыг болза-даа Совет Эвилелинден келген аалчылар Иокогама, Токио, Осака, Хиросима, Нагасака, Нигата хоорайларның ажылчы чоннары-биле ужуражып, япон улустуң амыдыралы болгаш күш-ажылы-биле таныжар.

ИНДИЯ. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болуруңга холбаштыр Калькутаның бир кудумчузун В. И. Ленин кудумчузу кылдыр адаан. Хөй чон аргыжар болгаш ажыл-ишчи ол кудумчунуң ийи талазын дургаар тургустунган чүүл-бүрү магазиннер, а бажыңнарының ийиги каъттарында профэвилел организацияларының төптери бар.

В. И. Ленин кудумчузу биле Чоуринги кудумчузунуң белдирлешкен черинге удавас революция баштыңчызынга тураскаал тургустунар.

ЧУРУКТА: В. И. Ленин кудумчузу.

(СЭТА-ның фотохроникасы).

Ниццага байырлал

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның Коммунистиг партиязының организастааны ажылчы чоннарның улуг байырлалы Ниццага болган. Аңаа 25.000 хире кижи киришкен. Чурттуң өйү келген айтырыгларының талазы-биле Францияның Коммунистиг партиязының туружунуң дугайын чугаалаан ФКП-ниң Политбюрозунуң кежигүнү Жак Дюклону олар чылыы-биле уткаан.

«Юманите» солунунуң дыңнатканы-биле алырга, байырлал үезинде ФКП-ниң хүрээлеңинге 101 кижи кирген. 97 аныяк француатар аныяктарның Коммунистиг эвилелиниң кежигүнү болган.

Маадырлыг вьетнам улус-биле эп-сеткил каттыштырылгазы

ВМТРИ. Францияның эң улуг профэвилел төвү — Күш-ажылдың бүгү-ниити конфедерациязының национал съездизиниң 1.200 делегады тайбың, Вьетнамның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демиселди кошкатпазынга француз ажылчы чоннарның шиитпирлиин бадыткаан. Съездиниң бир хуралы демисежип турар Вьетнам-биле идепкейлиг эп-сеткил каттыштырылгазының лозуңу-биле эрткен. Ол хуралга Вьетнамның ажылчы чоннарынга байырлыг чагааны чаңгыс үн-биле хүлээп алган. Францияның күш-ажылчы улузунуң төлээлекчилери агрессорну ажар «бүрүн тиилелгениң шагын чоокшуладырынга дузалаары-биле улам шиитпирлиг хөделирин» ол чагаага медеглээн.

ДЖОРДЖТАУН. Гайананың Улусчу демпилгелиг партиязы ниити националдың «Вьетнамда АКШ-тың дайынынга удурланыышкын хүнүн» эрттирген. Ол хүн Джорджтаун найысылалга чыскаал болган, ооң киржикчилери америк элчин черинге келгеш, Индий-Кыдатта америк дайынзыраактарның араатаныг үүлгедиглеринге удурланыышкын чагаазын» АКШ-тың элчининге тудускан. Ооң мурнуу чарыында ажылчыннарның төлээлери америк шериглерни Мурнуу Вьетнамдан үндүрерин, «угаан-сарыыл чок болгаш халаптыг дайынны» соксадырын негээп чагааны элчинге тудускан.

ВАШИНГТОН. «Вьетнамдан үнүп чорупшаан шаавыста, Каттышкан Штаттарның аныяктары чазактың политиктиг болгаш экономиктиг хемчеглеринге удурланыышкынны соксаал чокка үргүлчүлээр» деп, Хейверфорд колледжиниң президентизи Дж. Колеман медеглээн. Чазактың политиказын ол шүгүмчүлээн.

Контроль үргүлчүлээр

ЛУСАКА. (СЭТА). Чуртта ажылдап турар даштыкы даг-руда компанияларынга күрүне контролюн тургузарының политиказын Замбия моон соңгаар-даа үргүлчүлээр деп, Замбияның президентизи Кеннет Каунда медеглээн.

Чоокка чедир-ле «Англи-американ корпорейшн» биле «Роан селекшин траст» дээр англи-америк компаниялар Замбияда чес рудаларын ажылдап кылырында кол туруштарны ээлеп турган. Бо чылдың августа чурттуң президентизиниң шиитпирин ёзугаар ол компанияларының хереңгизиниң 51 хуузу Замбия чазактың эргезинге шилчээн.

Агрессорларның чидирии

ХАНОЙ. (СЭТА). Мурнуу-вьетнам патриоттар чер болганга америк-сайгон шериглерге согуушкунну тавааргылап турар.

Парлалганың хосталга агентилелиниң дыңнатканы-биле алырга, Митхо можуга ноябрь 6-дан 10-га чедир үеде хосталганың Улусчу чепсектиг күштери дайзынның туруштарынче халдаашкын кылган түңнелинде америк болгаш чалча армияның 360 хире солдадын саңдан үндүрген.

Бенче можуга ноябрь 6-дан 11-ге чедир кадыг-дошкун тулчуушкуннарның түңнелинде патриоттар дайзынның 300 ажыг солдадын болгаш офицерин өлүрген.

Зялай можуга хосталганың Улусчу чепсектиг күштери чүгле январь 15-те безин № 14 орукка улуг тулчуушкунну үш удаа чоруткан. Дайынчы хемчеглер чорупт турда 14 шериг машиназын саңдан үндүрген, ооң иштинде 11 танк болгаш бронетранспортёр бар болган, дайзынның 100 ажыг солдат, офицерин өлүргеп азы балыглаан. Ооң дараазында хүнде ол-ла можуга патриоттар дөрткү америк чадаг шериг дивизиязының бир танк кезээнче чедишкинниг халдаан.

КОСМОНАВТАР — АЙ КЫРЫНДА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Космонавтар Чарльз Конрад биле Алан Бин ноябрь 19-та «Ай кырынга баштайгы сөлгүүстээшкинин» кылып үнген. Үнүүшкүн кылып чорууру 4 шак үргүлчүлээн.

Ай кабиназын Шуурганнар океанының девискээринге хондурган соонда космонавтар Ч. Конрад биле А. Бин ай кабиназының приборлары биле системаларының байдалын элээн хөй шак дургузунда хынап, кабинаның хонуп алган черин ылавылап алыр дээш, долгандыр турар девискээрин соңгалар өттүр топтап көрген. Ай кырында ай кабиназын көрүп кааш, кратер хаваанда чыдар «Сервейор-3» космос аппарадындан 189 метр ыракта ооң Ай кырынга хонуп алганын секстан-биле ылавылап алдым деп, «Аполлон-12» космос кораблиниң кол блогунда артып калгаш, Айны долганырының орбитазында ужудуушкун кылып чорууп турар космонавт Ричард Гордон Черже дыңнаткан.

Космонавтар Ч. Конрад биле А. Бин кабинадан Ай девискээринче үнеринге белеткенип алырынга төлевилеттингенинден хөй үе эрттирген. Олар эжиин ажыткаш, корпус өрээлдериниң бирээзинде тургускан, ырактан өңнүг чурук тырттырар камеразын ажылдаткан. Конрад 14 шак 44 минутада чада дамчыштыр Ай девискээринче дүжүп келген, ай бүдүмелдериниң хевирлерин чыып алган.

15 шак 15 минутада Ай кырынче база бир космонавт дүжүп келген.

Хонуп алган девискээривисте ай хөрзүнү Ыржым далай девискээринде «Аполлон-11-ниң» хонган девискээриниң хөрзүнүнден оранчок чымчак болгаш хөөг кара доозун-биле шыптыныган-дыр деп, космонавтар башкарылда төвүнче дыңнаткан. Улуг эвес вулканнар дег, элээн хөй бүүрелчиннер космонавтарга көзүлген.

Алан Бин Ай кырынга 3 шак чорааш, ай кабиназынга 18 шак 15 минутада ээп келген. Ай кырынга барык дөрт шак чорааш, ооң чанынга 18 шак 28 минутада Чарльз Конрад ээп келген.

Космонавтар ай кабиназынче кирерде, скафандрларынга дүшкен хөөг доозунну кактап алган.

Космонавтар ай кабиназындан 10 метр ыракка эртем приборлары — сейсмометрни, спектрометрни, ол приборларның ажылдаарын бир чыл дургузунда электри күжү-биле хандырар дээн дериин тургускан.

НЬЮ-ЙОРК (СЭТА). Ноябрь 20-де Москваның-биле эртенгиниң чеди шак хиреде «Аполлон-12» космос кораблиниң космонавтары Чарльз Конрад биле Алан Бин ай кабиназындан база катап үнген болгаш Айга ийиги «сөлгүүстээшкин» кылган.

Космонавтар 1967 чылдың апрельде Айга чымчак хонуушкунну боттандырган «Сервейор-3» дээр космос аппарадының дүшкен черинче чорупкан. Кабинадан үнген соонда 2,5 шак болганда олар «Сервейор-3-ке» чеде берген. Аппаратты Айның доозуну кылынадыр шыпкан болгаш кылагар хүрең (баштай ак өңнүг турган) өңнүг болганын Ч. Конрад биле А. Бин илереткен. Олар аппаратты чүк-чүгүнден чурукка тырттырган болгаш ооң чамдык кезектерин адырып алган.

10 шак турда космонавт Кратерден дүшкеш, кезек дыштанган соонда Ай кабиназынга ээп келген. Ай бүдүмелдериниң хевирлерин болгаш «Сервейорнуң» кезектерин савалап алган соонда Чарльз Конрад биле Алан Бин ай кабиназынга кирип келген. 10 шак 45 минута турда космонавтар кабинаның аксын дуглап, аңаа кислородту долдуруп, иштинде системаларын хынаан. Ай кабиназы Москваның-биле 17 шак 26 минута турда ужудуп үнүпкен.

Олар Айга 31 шак хире үеде чорупт турган болгаш ол үеде иштинде-биле 7,5 шакта ийи удаа «Айга сөлгүүстээн».

Сантьяго можуда онза байдал

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Чили чазак чуртка эргилдени белеткеп турар дугайында дыңнадыгларны алганы-биле холбаштыр Чилиниң эң улуг можузу Сантьягога онза байдалдың дугайын чарлаан деп, АП агентилелдиң корреспондентизи Сантьягодан дыңнаткан. Массалыг информацияның бүгү чепсектерин, ооң иштинде даштыкы корреспондентилерниң дамчыдар дыңнадыгларын чазактың контролюнга тургускан. Чепсектиг күштерни болгаш полицияны дайынчы белен байдалга тургускан.

Чилиниң президентизи Эдуардо Фрей бодунуң чоок чөвүлекчилери-биле чөвүлел хуралды эрттирген. Чөвүлел хуралдың соонда парлап үндүрген дыңнадыгда демдеглээни болза, чазак «чуртка конституция ёзугаар корум-чурумну камгалаары-биле бүгү хемчеглерни алыр».

ЧАРДЫНМАС КЕЗЭЭ

революцияның болгаш коммунистиг ниитилелди тургузарының теориязын бүгү талазы-биле хөгжүткен шылгараңгай бодалчы».

Эртемниг коммунизмниң хөгжүлдезинде чаа үе-чаданың эгелээни В. И. Ленинниң ады-биле холбаалыг. Чаа үе-чаданың эргежок чугулазын тодараткан төөгүлүг байдалдар болза, эрткен чүс чылдың төнчүзүнде болгаш бо чүс чылдың эгезинде капитализм бодунуң хөгжүлдезиниң чаа, сөөлгү чадазы—империализмче шилчип кирген болган.

Капитализмниң шынап-ла тайбың хөгжүлдезиниң үези эрткен үении болу берген. Капитализмниң бүгү чөрүлдээлериниң кедергей чидиглеп-гениинге үндезилээш, ажылчын шимчээшкининиң чалгыы көдүрлүп үнген, революстуг шуурганнарның, капитализмниң туружунче ыйыышкынның үези ажыттынган.

В. И. Ленин социалистиг революцияның бүдүүзү болур капитализмниң бүгү талазы-биле хандыр анализтеп, империализмниң байдалдарында пролетариаттың революстуг демиселиниң дуржулгазын түңнеп байыткан.

ЭРТЕМНИГ коммунизмниң хөгжүлдезинде ленинчи үе-чада эртемниг коммунизмниң теориязының бүгү талаларын улам ыңай, онза хандыр хөгжүткени боор турар.

Бо түңнелдиң бадыткалы болза, В. И. Ленинниң эртемниг коммунизмниң теориязын дараазында шугумнарга хөгжүткени болур:

— социалистиг революцияның теориязын ажылдап кылган;

— пролетариат диктатуразының дугайында марксичи өөредигни ажылдап кылган;

— В. И. Ленин социализмни болгаш коммунизмни тургузаның дүрүм ёзугаар болур кол чүүлдериниң, оруктарының болгаш арга-методтарының дугайында.

Ам, кажан совет улус болгаш бүгү дээшилгелиг кижи төрелгетен В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюн демдеглээри-биле белеткенип турар үеде, ленинчи идейлиг номналга сонуургал улам улгадып турар. Ленинчи үе-чаданы тайылбырлавышаан, В. И. Ленин чүгле өндүр улуг теоретик, бодалчы эвес, харын база пролетариаттың баштыңчызы. Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң тургузукчузу болган дээрзин уттуп болбас. В. И. Ленин эртемниг коммунизмниң арыг чоруу дээш, барын болгаш «чөөн» үвелдг оппортунизмге удур шиитпирлиг болгаш эптеш чок демиселди чорудуп келген. Бо демисел амгы байдалда антикоммунизмниң идеологтарынга удур, янзы-бүрү оппортунистерге удур демиселге база чугула ужур-дузалыг боор турар.

Эртемниг коммунизмниң идеяларының төөгүлүг хөгжүлдезиниң дорчу тайылбырын эртемниг коммунизмниң амгы хөгжүлдезин көөрү-биле доозар болза чогуур. Ол хөгжүлде бистиң партиявыстың шиитпирлеринде, ооң чаа Программазында болгаш СЭКП-ниң XXIII съездизиниң материалдарында, 1957, 1960, 1969 чылдарда коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Москвага делегей Чөвүлел хуралдарының хүлээп алган документилеринде, «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылы» деп, СЭКП ТК-ның Тезистеринде, «В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюнга белеткел дугайында» партия ТК-ның доктаалында сиңниккен.

СЭКП социалистиг революцияның, пролетариат диктатуразының болгаш социализмни тургузарының марксичи теориязын хөгжүткен болгаш байыткан. Партия чурттуң индустриализациязының, кедээ ажыл-агыйның коллективизациязының хөй националдыг Совет күрүнениң амыдыралының бүгү талалыг хөгжүдериниң теоретиктиг айтырыгларын ажылдап кылган база социализмниң коммунизмче чоорту өзүп кирериниң оруктарын тодараткан.

Акы-дуңма өске-даа партиялар-биле кады СЭКП амгы үениң, делегейниң революстуг шимчээшкининиң кол күштериниң болгаш перспективаларының характерин тодарадырынга салышкынын киирген. Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның 1969 чылда Чөвүлел хуралының шиитпирлери амгы байдалдарда онза чугула ужур-дузалыг боор турар. «Чөвүлел хуралдың документилеринде болгаш ооң киржикчилериниң чугаааларында коммунистиг шимчээшкининиң аажок улуг дуржулгазын түңнеп байыткан, амгы делегей хөгжүлдезиниң ханы анализин берген, марксичи-ленинчи теорияга чугула салышкынны киирген» деп, СЭКП ТК-ның июнь (1969 чыл) Пленуму демдеглээн.

ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛДЫҢ документилеринде марксичи-ленинчи эртемни өйү келген дайынчы чүүлдер-биле дүүштүрген. Аңаа революстуг теория болгаш революстуг практика бот-бодунга немешпишаан, шуут каттыжып холбашкан.

Эртемниг коммунизмниң теориязының ужур-дузазы чогум-на эртемниг болгаш интернационалчы теория боор турары-биле тайылбырлаттынар. Эртемниг коммунизмниң дүрүм ёзугаар болур кол чүүлдери боттуг характерлиг болгаш чаа ниитилелче шилчилге үезинде бүгү чурттарга албан болур. Социализм чурттарынга удур демиселинге антикоммунизмниң идеологтары болгаш политикчилери национализмниң хоранныг чепсээнге кол кордалын салып турар. Бүгү чурттарның коммунистери марксизм-ленинизмниң интернационалчы утка-шынарын, ССРЭ-ниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның дуржулгазын уттуп, чурт бүрүзүнүң тус-тузунда тускайлаңчак хөгжүлдезин чарлаан болза дээр чүвени антикоммунизмниң идеологтары болгаш политиктери күзеп турар. Империализмниң идеологтарының ол үзелдеринге барыын, «чөөн» оппортунистерниң чарылдырыкчы политиказы дүгжүп турар. Социализмни тургузуп турар чурттарның коммунистериниң болгаш улустарының кады ажылдажылгазын быжыглаарынга негеттинер чугула чүүл болза эртемниг коммунизмниң теориязын националисчи ёзу-биле тайылбырлаарынга удур демисел болур.

Амгы байдалдарда эртемниг коммунизмниң теориязының болгаш ужур-дузазының улгатканы элээн хөй факторлар-биле тодараттынып турар:

Бирээде, капитализмден коммунизмче кижи төрелгетенниң шилчилгезин ам безин делегей хемчээлинге херек кырынга боттандыра берген, Совет Эвилели коммунизмниң дээди чадазын калбаа-биле тургузарының үезин эгелээн. Ол байдалда эртемниг коммунизмниң теориязы бистиң партиявыстың политиказын тодарадырынга орук айтыкчы сылдыс болгаш ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң, оларның эртемниг мировоззрениезиниң хевирлеттинериниң үндезини боор турар.

ЭРТЕМНИГ коммунизмниң теориязының ужур-дузазы буржуаз идеологияга удур, барын болгаш «чөөн» оппортунизмге удур демиселдиң чидигленгениниң байдалдарында улам улгадып турар. Ам, коммунизмни күш-биле, шериг чепсектериниң дузазы-биле чылча шавар дээр кордалдары бурап дүшкен үеде, империализм социалистиг чурттарга удур идеологтуг хоралакчы үүлгедигге, бужар-чүдек антикоммунизмге кордалын салып турар. Марксизм-ленинизмни, коммунистиг партияларның политиказын хажыдып, социализм тургузуушкунуң чедиишкиннерин кургулдевишаан, буржуаз идеологтар коммунизмден коргуп сүртээр, аңаа бүзүревес болгаш өжээнниг көөр чоруктарга ажылчы чоннарны төөредирин оралдажып турар.

Антикоммунизмде кедилиг келир үе чок. Келир үе эртемниг коммунизмниң болур. «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылынга» СЭКП ТК-ның Тезистеринде демдеглээни болза, «Коммунизмниң күштериң санап четпес, амыдыралдың шыны оон талазында. Ниитилел хөгжүлдезиниң үндезин айтырыглары чүгле коммунизм шиитпирлеп, кижи төрелгетенни дарлалдан болгаш мөлчүгделден, аштан болгаш алегдел-түрегделден, милитаризмден болгаш дайыннардан адырып ап, бистиң планетавыска демократияны, тайбыңны, улустар аразынга найыралды, кижиниң төлептиг амыдыралын бадыткап тургузуп шыдаар аргалыг».

Бо теманы өөренирлнге дараазында литератураны сүмелеп турар:

К. Маркс биле Ф. Энгельс—«Коммунистиг партияның манифезы» (Чогаалдары, ийиги үндүрүлгези, т. 4, арын 419—459).

В. И. Ленин—Марксизмниң үш кол үнген дөзү болгаш үш чардынмас кезээ. Чогаалдарының бүрүн чыылдазы т. 23, арын 40—48 (Чогаалдары, дөрткү үндүрүлгези, т. 19, арын 3—8).

В. И. Ленин—Коммунизмде «чөөнзээшкиниң» «уруглар аарыы». Чогаалдарының бүрүн чыылдазы, т. 41 арын 74—90 (Чогаалдарының дөрткү үндүрүлгези, т. 31, арын 69—84).

СЭКП-ниң Программазы, Москва, 1969, арын 3—9, 62—66.

СЭКП ТК-ның отчёт илеткелиниң талазы-биле СЭКП-ниң XXIII съездизиниң резолюциязы.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның делегей Чөвүлел хуралының түңнелдериниң дугайы. СЭКП ТК-ның Пленумунуң 1969 чылдың июнь 26-да хүлээп алган доктаалы. «Коммунист», 1969, № 10.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюнга белеткел дугайы. СЭКП ТК-ның доктаалы. Москва, 1968 чыл.

Л. И. Брежнев— «Коммунистерниң сырый каттыжылышкынын быжыглаар дээш, антиимпериалистиг демиселдиң чаа көдүрлүүшкүнү дээш» Москва, 1969 чыл.

Б. БАЖУТИН,
доцент, Күрүнениң Кызылда башкы институдунуң марксизм-ленинизм кафедразының эргелекчизи.

«Шын» биле «Тувинская правданың» рейдизи

ШУУГААЗЫН УЛАМЧЫЛАВЫШААН, А АЖЫЛ-ХЕРЕК...

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1966 чылда күш-культура болгаш спорт хөгжүлдезиниң талазы-биле хүлээп алган доктаалында күш-культура шимчээшкининиң массалыы-биле хөгжүдүп, ону чоннуң ортузунга калбаа-биле нептередирин, спортчуларның мергежилиниң деңнелин улам бедидерин онзалап айыткан. Спортту массалыг болдурарының хемчеглерин бистиң республикада чорудуп турар. Ынчалза-даа чамдык күш-культуржулар оларны спорттуң эргежок чугула дериг-херекселдери-биле хандырбайн турар дугайында негелделерни садыг организацияларынга тургузуп турар. Ындыг байдал чүгле бедик мергежилдиг спортчуларны белеткээринге эвес, харын массалыг спортту хөгжүдеринге шаптыктап турары илден-дир. Садыг ажылдакчыларынга ындыг буруудадыышкынны онаары чөптүг бе ынчаш? Ону тодарадырын оралдажып көрээл.

Ам кышкы сезон эгелээн. Спорттуң чайгы хевирлериниң херекселдерин шыгжааш, хаактарны, конькилерни белеткеп турар. Хаак оруу кыйгыра берген. Спорт ниитилелдери, спорт херекселдери хөлезилээр пунктулар бар чүүлдерин хынап, эргижирээн херекселдерни холуп, чаа чүүлдерни немеп ап турар. Хаак болгаш коньки секцияларынга кичээлдексеп турарларның саны доктаамал өзүп турарындан садыг баазаларының эргелекчилериниң столунга янзы-бүрү негелделиг чагыглар төктүп эгелээн. Кышкы херекселдер-биле четче хандырарын негээн дилеглер ол чагыгларда кирип турар.

Респотребсоюзтуң садыг баазазы бо. Аңаа Таңды районда «Межегей» совхозтуң ортумак школазының директору В. Никитинге ужуражы бердивис. Межегейниң аныяк спортчулары эки белекти ап, ында чаа спорт залы ажыттынганын ол чугаалады. Василий Акимович дериг-херекселдерни шилип ап олур. Ооң чагыында: бөмбүктер, янзы-бүрү спортту хептер, теннис, чадыглар, боксёрларның хол хаптары болгаш маргылдаага мааңнаар хаактар, мячилиг хоккей майыктааштары болгаш өске-даа чүүлдер кирген болду. Бодунуң чагыының хөй нуруузун ол алган, ынчалза-даа боксёрларның хол хавы, чамдык бөмбүктер чок болган. Ол чүүлдер республиканың садыг баазаларында шуут чок. Ону садыг баазаларының удуртукчулары эскербейн барган, хандырбааны ол бе, азы ол бараанарга негелдениң эвээш болганы ол бе? деп айтырыгга харыы тывылбаан.

Конькилер ботинкаларынга хамаарыштыр айтырыг шиңгызы тургустунган. Респотребсоюзтуң садыг баазазынга ындыг ботинкалар бо чылын чүгле 530 эш кирген, ооң чамдызын садыг четкизинче киирген, арткан 300 эш хире. Барыын-Хемчиктиң, Бай-Тайганың «Найырал» совхозтуң спортчулары оларны алаан алган.

Хыналдага ол базааның культура бараанарының кол товароведи А. Сат киржи берген:

— Херектиң ужуру келген бараанарның санында эвес, а оларны спорт организацияларының садып ап турарында болдур ийин. Бо чылын хаак болгаш коньки-биле бүгү кижилерни хандырып шыдаар бис. Ынчаарга кышкы сезон эгелеп турда Өвүрнүң спортчулары хаак алырындан ойталаан, а балгазынчылар 19 эш хаакты баазага дедир дужааганын канчаар билзе чогуурул? Хаакты Тес-Хем район, «Элегес» болгаш «Найырал» совхозтар эвээш ап турар.

Ам кымны буруудадырыл ынчаш? Кыш келгенде хаак садып алырындан чүге ойталап турарыл? Мандаа мындыг чүүлдү айытса чогуур. Ол хаактар болза эрги хевирниң, аажок калбак хаактар болган. Ол ышкаш респотребсоюз баазазында 18 муң рубль өртектиг хоккей ботинкалары 1953 чылдан бээр сайгарылга чок чыдып келген. Чылыглаттынмаан, эрги хевирниң ол ботинкаларын ам сайгарар арга барык чок.

Уруглардың бүдүн чыл дургузунда күш-культура-биле кичээлдээринге эргежок чугула чымчак улдуңнуг идиктерин садыг четкизинче алырындан Чөөн-Хемчик райпозунуң садыг эргелекчизи Д. Сат бис көрүп олурувуста-ла ойталады. Ол хирезинде район школаларында уругларның чамдыктары уктар кедип алгаш, кичээлдеп турар.

— Ону алыр дээривиске фонд херекгизи чедишпес, ынчангаш, чүгле кышкы үеде эргежок чугула бараанар алыр бис — деп, Сат агартынарын оралдашкан.

— Бистиң районче спорт бараанары база албас бис, ону районнуң спорт организациялары, школалар эвээш садып ап турар — деп, Өвүр райпозунуң товароведи Л. Рачкова чугаалааш, спорт бараанары алырындан шуут ойталаан.

«Ростекстильторг» баазазының спорт складтарында бараан эвээш болган, чүге дээрге аңаа кээп турар трикотаж хептер дүргени-биле саттынып, сайгартынып турар. Хаактап кедер чылыг костюмнериниң (янзы-бүрү спорт) садыглардэ эвээш болуп турарының ужуру ында.

Чамдык чугула бараанар саарылга чок чыдып турарын садыг министерствозунуң баазазының культура бараанарының товароведи Г. Безматерных чугаалады. Чижээ, чамдык школаларда уруглар туттунуп үнер канат хендирлер чок болгай, а ол баазада эндерик. Бо таварылгада спорт организакчылары буруулуг деп чүвени айтыр херек.

Садыг баазаларын эргип чораш, дыка хөй бараанарның сайгарылга чок чыдып турарын хараадаар болдувус. Чижээ, Садыг министерствозунуң баазазында 5000 эш ажыг хаак даянгыыштары чыдып турар, ам-даа хөй келир. Демир даянгыыштар чыдып болбайн, ынчаарга бамбук болгаш хадыңдан кылган даянгыыштар үрелип эгелеп турар.

Садыг министерствозунуң ажылдакчылары спорт бараанарынга негелдени эки билбейн, шоолуг чугула эвес бараанарны республикаже дажыглап турарын агартыр болза частырыг болур ийик. Чогум-на мооң ужурунда бистиң республикада сайгартыныычал эвес 60 муң ажыг рубль үнелиг спорт бараанары складтарда чыдып турарын рейд илереткен. Сайгартынмас эргижирээн бараанарның уржуунда бир дугаарында садыг ажылдакчылары, ооң соонда спортчулар, аңаа хандыкшылдыглар каражага таваржып турары илден-дир. Ам, чижээ, үстүнде айыткан баазаларда шайбалыг болгаш мячиктиг хоккейниң клюшкалары эвээш, барык чок деп чугаалап болур. Ол херекселдер боттарының ээлериниң холунга киргенде ындыг-ла мөңге болбазы билдингир чүве болганда, оларны чүге хөйнү эккеп болбазыл? (Хаак даянгыыштарының ортунга аан).

Бо айтырыг талазы-биле шуугаазыннар-ла хөй, олар амдаа уламчылавышаан. Ону чайладыр төлээде, спорт болгаш садыг организацияларының төлээлекчилери буруузу бот-бодунче чая кагбайн, харын эвилелдиг, бот-бодун хынажып, дугуржулгалыг ажылдаар болза шуугаазын орнунга чугула ажыл бүдер ийик.

Рейд бригадазы: Ф. УДУМБАРА, — партия обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң инструкторы, **Н. КУВЕЗИН,** — чырыдыышкын министерствозунуң күш-культура инспектору, **В. ОЛИФЕРЕНКО, А. АЙР** — «Тувинская правда» болгаш «Шын» солуннарның тускай корреспондентилери.

ЧАА ШҮЛҮКТЕР

Чалыы чор мен

Көрүнчүкке көрнү каапкаш,
Хөлчок меңнеп, хөлзей бердим.
Ажай-буурул кырган кижи
Арным удур көрүп туру.

Чидиг, сырый акыр диш чок,
Чирик, куразк. Сегел салдыг,
Хертеш сыны дугаланчак,
Кээргенчиг ышкаш болду.

Дегийт өскээр көрнү бердим,
Демги дүрзүм арлы берди.
Хөңнүм арай кудараксап,
Көвей бодал кирип турду...

Эжеп-не бо! Бодум мен бе?
Элдептиниң-аа — кырган-ача!
Сагыжым чоп кырыважык,
Чалыы хевээр ышкажыгай.

Карак-ла бо: кадыым эки!
Караам көскү! Кырываан мен.
Чазак, намым ачызында
Чалгыннанган чалыы чор мен.

Ижим, чолум чоңга тудуш,
Ийет харын, кырываан мен:
Чечек ышкаш өңгүр, шиник,
Чээрбилээн ышкаш-тыр мен.

А. ТАМБЫ-СЮРЮН.

• • •

...Чалбыыжы бе?

Чодураа дег карактарже
Чоокшулап удур көөрге,
Өскээр көрнүп, хүлүмзүреп,
Өнедиин-не дескире бээр.

Бүргег дүне туман өттүр
Будуу чыраан сылдыс чоор бе?
Кыштың соогун сывырыптар
Кызыл оттун чалбыыжы бе?

Чараш чуртум чырыткылаан
Часкы хүннүң хаяазы бе?
Чалыы чүрээм сергедип кээр
Чайгы даңның сырыны бе?

Чүгле сергек, чараш эвес,
Чүден артык топтуг боорга,
Карактарың чырыткылыын
Кайгап ханмас, магадаар мен.

М. КӨЖЕЛДЕЙ.

М. К. Сеспель

Чувашияның совет поэзиязының үндезилекчизи Михаил Кузьмич Сеспельдиң төрүттүнген хүнүнден бээр 70 чыл болган оюн Чуваш Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың чону байырлалдыы-биле демдеглеп эрттирген. Дээди, ортумак өөредилге черлеринде, школаларда болгаш үлетпүр бүдүрүлгелеринде М. Сеспельге тураскааткан кежээлер, конференциялар болгаш ужуражылгалар болуп эрткилээн.

М. Сеспельдиң амыдырал-чуртталгазы болгаш чогаадыкчы ажылы шаандакы хаанныг ёзузуң дарлалының адаанга чораан бичии улустарның амыдыралы-биле дөмей. Октябрь революциязының мурнунда эрге-шөлээ чок, национал дылы, чечен чогаалы болгаш уран чүүлү кызамдал-хоругдаал адаанга чораан тыва, чуваш, алтай болгаш өске-даа биче улустар социализм үезинде бодунуң бүгү чогаадыкчы күжүн кайы хире илередип шыдаарыл дээрзин М. Сеспельдиң чуртталгазы бүзүрелдиг-биле бадыткап турар.

М. Сеспель — чүгле талантылыг шүлүкчү эвес, а ажылчы чоннуң эрге-ажыы дээш эрес-дидим демисээчи, ак сеткилдиг болгаш шынчы коммунист. Ол 1899 чылдың ноябрь 16-да шаандагы Казань губерниязының (амгы Чуваш АССР-ниң Шахаз районуу) Цивиль уездизиниң Шугуров деп кадээ суурунга ядыы тарааты кижиниң өг-бүлезинге төрүттүнген. Кара чажындан тура аар-берге дарлалдың човулаңын көрүп, аштаңгы-түреңги амыдыралга өскен. Ядыы амыдыралын, бичии-даа болза чүгээртедир арга тывар чадавас дээш күзел-биле адазы оолду 1910 чылда көдээ шажынчы школага кирип каан. 1911 чылда адазы кем-херек кылганы дээш Сибирьже шөлүттүрген. Бичии оолдуң чуртталгазы улам бергедээн, ынчалза-даа ол школаны кагбаан. Хөлечиктиң кадыг-дошкун хилинчээ немешкен.

1914 чылда Сеспель көдээ школаны дооскаш, кожазында Шаханазы деп суурда бижик башкылары белеткээр ийи чыл хуусаалыг школага өөрени берген. Школачы чылдарында «Сылдысчыгаш» деп школа журналын редакторлавышаан, ооң арыннарынга баштайгы шүлүктерин үндүрүп турган. 1917 чылдың эгезинде үнген ол журналдың баштайгы номери М. Сеспельдиң «Школамга ээп келдим» деп шүлүү-биле ажыттынган.

1917 чылда М. Сеспель Симбирск чанында Тетюши деп суурга башкылар белеткээр семинарияга өөренип кире бергенде, ооң болгаш бүгү дарлаткан чоннуң амыдыралынга өөрүшкүлүг болуушкун — Октябрьның социалистиг Улуг революциязы тиилээн. Аныяк чуваш оол революцияның өөскээнин улуг өөрүшкү-биле уткаан. Ол өөрүү-биле кады политмассалыг ажылдарга идепкейлиг киржип, большевик партияның уезд организациязы-биле харылзааны тургускан. 1918 чылдың декабрьда М. Сеспель партия кежигүнүнге кирген. «Оон эгелээш мээң узел-бодалым чырыткылыг, бодалдарым күчүлүг апарган. Коммунист мен!» деп ол бижээн.

Ол-ла үеде партияның уезд комитединиң даалгазын ёзугаар М. Сеспель болгаш бөлүк аныяк коммунистер Тетюшилерге ажылчын аныяктарның эвилелин организастаан. Уездиниң комсомол организациязының ээзэ ол болган.

1919 чылда М. Сеспельдиң амыдыралынга база бир төөгүлүг, уттундурбас аас-кежиктиг болуушкун болган. Москвага партия болгаш совет ажылдакчыларының курстарынга ол өөренип тура, В. И. Ленинни көрген болгаш хуралдарга ооң чугааларын дыңнаан. Улуг баштыңчының овур-хевири, ооң өөредии М. Сеспельдиң угаан-бодалынга амыдыралының соолгу хүннеринге чедир арткан.

Хамааты дайынның кадыг-берге чылдарында М. Сеспель комсомолдуң удуртур ажылдарынга болгаш партияның даалгазы-биле ажылдарга большевикчи сорук-биле ажылдап, «бүгү чүвени — фронтуга, бүгү чүвени — тиилелгеже» — деп ленинчи кыйгырыгны боттандырарынга бүгү хайнып-кыннныг энергиязын, арга-мергежилин долузу-биле берип турган.

1920 чылдың чайынында М. Сеспельди Чебоксарыже келдирткеш, аңаа революсчу трибуналдың даргазынга томуйлаан. Чээрби бир харлыг коммунист М. Сеспель пролетариаттың шииткекчи холунуң согуушкунун шын угже углап, мегечи болгаш чашпаа, дүжүметтиг болгаш улуурган, алыскак болгаш самчыгдакчы чоруктарны сойгалап, чоннуң болгаш күрүнениң өскерликчилеринге болгаш дайзыннарынга удур демисежип турган.

1921 чылдың чазынында шүлүкчүнүң кадыы баксырап, эрги хоочузу кедерееп келген. Шүлүкчү чурттаалгазының соолгу чылдарын Украинага ажылдап эрттирген.

М. Сеспель партияның болгаш комсомолдуң амыдыралы-биле холбашкан политиктиг, хөй-нийти ажылдарын үргүлчү чогаадыкчы чорук-биле сырый харылзаштырып келген.

М. Сеспельдиң поэзиязы — Октябрь революциязының ачызында хосталган чуваш чоннуң үнү ол. Чуваш ажылчы чоннуң одунган угаан-бодалын, күзел-соруун совет үениң шүлүкчүлеринден М. Сеспель поэзияга баштай илереткен.

Эртген кулданытлыг үе-шагны бүрүү шаппышаан, М. Сеспель амгы болгаш чырыткылыг келир үеде чоннуң ынакшылын чүткүлдүг-биле бижип чораан. Ол дугайын ооң «Үе келир» «Чуваш дыл» «Чуваш херээженге», «Эртен чүс чыл» болгаш өске-даа шүлүктери херечилеп турар.

Орус литератураның классиктериниң дуржулгазынга даянып, Совет Чувашияның поэзиязын тургузуп хөгжүдеринге М. Сеспель улуг салымчынны кылган. Төрээн дылының эгээртинмес эртинезин чечен состерин, аянналкаан, деңнелгелерин ажыглап, М. Сеспель патриотчу болгаш интернационалчы идеяларны илереткен, ынакшылдың болгаш найыралдың дугайын тодаргай көргүскен. Төрээн чуртка болгаш ажылчы чоңга тураскааткан хөй шүлүктерни бижээн. Г. Г. Шевченконуң хөй чогаалдарын чуваш дылче ол очулдурган.

М. Сеспель чуваш совет поэзияның хөгжүлдезиниң дугайында чүүлүнге «Бичии херектен эгелээш, чоорту бодувустуң Пушкиннеривис болгаш Лермонтовтарывыс бар апаар үеге чедир чурттаарынга быжыы-биле бүзүрээр бис. Ындыг үе келир!» — деп бижип, аныяк чуваш литература орус чогаалчыларның чогаадыкчы үлегерин петээр деп чүвени айыткан. Ол, 1922 чылда Остер хоорай чанында көдээ суурга мөчээн. Ооң күзел-бодалдары Совет Чувашияның амыдыралында, чуваш дылдың, литератураның болгаш уран чүүлдүң чечектелиишкининде боттанган. Ооң тураскаалын төрүттүнген суурунда болгаш Остер хоорайда тургускан.

М. Сеспельдиң шүлүктерин совет номчукчулар орус, украин, татар, марий, мордва болгаш өске-даа дылдарга номчуп турар. Ооң адын мөңгежидериниң биле ВЛКСМ-ниң Чуваш обкому «Сеспельдиң шаңналын» тургускан. Ону талантылыг аныяк чогаалчыларга, аныяктар амыдыралының темаларынга шылгараңгай чогаадыкчы ажылдарның авторларынга тывсып турар. Моон адаанда ооң «Келир үе» деп шүлүүн парладывыс.

К. САЛЧАК.
Чувашияда педагогиканың И. Я. Яковлев аттыг институдунуң аспирантызы.

Чувашияның ырааажызы

Келир үе

Хаттыг шуурган эрте бээрге, октаргайым
Хала чоктап, тайбыңжырап, дыштаны бээр.
Бурун төөлдүң мөңгүнү дег, оранывыс
Бурун чайнап, хосталгага чолу бүткен.

Өгбелерниң хосталга дээш төккен ханы
Онмас, чаагай роза чечек салбаа болур,
Өртемчейниң кежии дээштиң ыглаан чажым
Өңү кирген шалың ышкаш мөңгүннелир.

Дөңгү, бек-даа, элег-түрег, байлар шуптуу
Төре-хүннүң херелинден хайлып ирир.
Кеди шөлээ, найырал-даа, ынакшыл-даа
Кезээ шагда чректерге чалбыыштаар.

Очулдурган К. САЛЧАК.

Улустуң аас чогаалынга

Аныяк Мөңгүн-Тайга районнуң төвү — Мугур-Аксы суурнуң Культура бажыңынга субботa кежээлерин солун кылдыр организастап эрттирип турар. Ындыг кежээлерниң бирээзи — ноябрьның эгезинде районнуң библиотека эргелекчизи Саая Самбуунуң инициативазы-биле школаның дыл башкыларының организастааны тыва улустуң аас чогаалынга тураскааткан кежээ болган.

Бо кежээни эрттирериниң планын районнуң библиотека чөвүлели баш бурунгаар кылган. Бежээге Мугур-Аксы суурнуң аныяктарындан ангыда, ол суурда ортумак школаның 8-10 класстарының өөреникчилерин чалаан турган.

Тыва улустуң аас чогаалының хөгжүлдезиниң дугайында илеткелди школа башкызы Д. Хертек кылган. Дараазында Саая Чүвүрекович Самбуунуң кылганы «Улустуң аас чогаалын канчаар чыырыл?» деп илеткели дыңнакчыларны улуу-биле сонуургаткан.

Барыын талакы районнарның тоолчулар слёдунуң киржикчилери С. Саая, С. Дондуп олар слёттуң ажылының дугайында кыска дыңнадыгларны кылгылаан. Карггы, Мөген-Бүрениң араттарының шаанда ырлап чораан ырларын С. Майнаа, С. Барыкмаа олар эки ырлааннар. Шаандакы аңчыларның йөрээлдерин школаның төөгү башкызы Хертек Адыг мергежилдиг чугаалаан.

Шагаада болгаш куда дүжүреде тыва чоннуң чугаалаар йөрээлдерин Культура бажыңының директору Чкал Саая чугаалап, аныяктарга таныштырган. Кежээге тывызыктарны болгаш тоолдарны ыткылаан.

Улустуң аас чогаалының ханы утказы, чараш болгаш чечен эртинелерин чоннуң уран чүүлүнүң ажылдакчылары улуг сонуургал-биле көөр, чогаалчылар боттарының чогаалдарын бижиирде, өөртан соруп кирип, үре-түңнелдиг ажыглап турарын чыылганнар база демдеглеп турган. Кежээниң дыңнакчылары улуг сеткил ханыышкыны-биле дыштанганнар.

Д. ДОНГАК.

Чөөн-Хемчик районда «Искра» колхозта бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмүнүң киржикчилери концерт программаларын белеткээр, ону көрүкчүлерге көргүзер талазы-биле хөй ажылдап турар. Бо чурукта — ооң киржикчилериниң боттарының чогааткан «Араттың эрткен оруу» деп шиидем көргүзүг. Рольдарда — комсомол организациязының секретары С. Таспай, клубтуң массовиги И. Малина болгаш мал эмчизи К. Тулуш.

Тываның уран чүүлүнүң фестивалы

КЫМ, КАЖАН ОЙНААРЫЛ

Тываның уран чүүл фестивалының киржикчилеринге болгаш ооң хөй санныг көрүнчүлеринге кайы районнуң бот-тывынгыр коллективи кажан ойнаарын билип алыры күзенчиг дээрзи чугаажок. Ол күзелди хандырар дээш, фестивальдың эртер графигин парладывыс.

Бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң хөгжүм-шии театрынга көрүлдези

	шагы
НОЯБРЬ 21-ДЕ	
Фестивальды ажыдары	14.00
Кызыл	15.00
Ак-Довурак	16.30
Улуг-Хем	18.00
НОЯБРЬ 22-ДЕ	
Таңды	9.00
Бии-Хем	10.30
Бай-Тайга	12.00
Барыын-Хемчик	13.30
Ак-Довурак	15.00
Бии-Хем	16.00
Улуг-Хем	17.00
Таңды	18.00
НОЯБРЬ 23-ТЕ	
Эрзин	9.00
Өвүр	10.30
Тес-Хем	12.00
Чөөн-Хемчик	13.30
Бай-Тайга	15.00
Барыын-Хемчик	16.00
Эрзин	17.00
Өвүр	18.00
Тес-Хем	19.00
НОЯБРЬ 24-ТЕ	
Мөңгүн-Тайга	9.00
Каа-Хем	10.30
Тожу	12.00
Биче залга	
Чөөн-Хемчик	15.00
Мөңгүн-Тайга	16.00
Каа-Хем	17.00
Тожу	18.00
Түңнел концерт	19.00

Ноябрь 27-ден эгелеп улусчу театрларның болгаш шии коллективтериниң көрүлдези болур.

Редактор К. Н. ДИИГА.

КҮРҮНЕНИҢ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫ

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болурунга тураскааткан

К. ТРЕНЕВ

УДАВАС

НЕВА ХЕМНИҢ ЭРИИНГЕ

деп беш көжегелиг, он ийи көргүзүглүг шии болур.

Пассажирлерге сагындырыг

ССРЭ-де агаар транспортунуң янзы-бүрү назылыг кижилер ажыглап турар.

Поршиялыг болгаш реактивтиг самолёттарның ужударының дүргени болгаш бедии пассажирлерге барык эскертинмес. Ынчалза-даа ужудуушкун үезинде чамдык пассажирлерниң ниити байдалы баксыраар чоруктар таваржыр.

Ужударының мурнунда пассажир бүрүзү болур-чогуурубиле дыштаныры болгаш улуу эргежок чугула. Ужударынга чедир 1,5-2 шак бурунгаар чемненир болгаш дораан хайылбас, чаглыг, үстүг чемни чивес херек. Ужудуушкун үезинде хөй чем чивес ужурлуг. Ужударының мурнунда болгаш ужудуушкун үезинде (ылаңгыя кузарының мурнунда) арага ишпес херек.

Самолёт ужудуп үнер база хонары-биле кудулап бадар үезинде болгулаар таарымча чок байдалдар тургустунуп келгенде, кулакка улдүргей хевениң суп алыр болгаш конфета сорар херек.

Аэродромнарга самолёттар доктааган үезинде самолёттан үнер болгаш арыг агаарга селгүүстээри эргежок чугула.

Ужудуушкун үезинде бажы дескинер, хөңнү булганыр, кузар кижилер ужударынга чедир чартык шак бурунгаар аэрон, валидол дээр кургаг эмни ижер болза чогуур. Ындыг кижилер самолётка олурган үезинде үргүлчү хөделбес, солуннарны, журналдарны номчууру чугула. Пассажирлерниң бажы дескинер, кузар, хөңнү булганып чоруктары дыка хаая болгулаар болгаш дораан аңаа апаар, кижиниң организминге кандыг-даа хораны чедирбес деп чүвени билип алыр ужурлуг.

КЫЗЫЛ АЭРОПОРТТУҢ КАДЫКШЫЛГА ПУНКТУЗУ, РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

КИНО

НОЯБРЬ 22-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Кино чыынды 10, «Оптимистиг трагедия» 12, 14, «Мени мана, Анна!» 16, 17.40, 19.20, 21 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Туттурбас өжээн негекчилери» 10, «Амыдыралывыстың эки чылдары» (1—2 сериялары) 12, 15, 18, 21 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Күштүг соруктуглар» 15, 20, «Будалган уруг» 18 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының болгаш пропаганда килдизиниң 35-24, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 23-54, культура килдизиниң 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа база совет тургузуг килдизиниң 41-27, информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда алды катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында парлалга эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, 1.). ТС—00863.